ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՅՈՑ

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

ՀԻՄՆՈՎԻՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԱԾ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Բ. ՏԱՐԻ

ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԻՒՆ, ԲԱՌԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ, ՁՐՈՒՑԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՓԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՈՒ ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

Ծանօթէն Անծանօթը
Պարզէն Բաղադրեալը
Դէմ յանդիմանական ուսուցում
Աստիճանական զարգացում

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ա. ՐՋՈՒՄԱՆ
Կ. Պոլիս

1913

2240

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆ ՀԱՅՈՑ

Կ. Պոլիս, 5 Փետրուար, 1905

Համար 1982

Վ Ա Ւ Ե Ր Ա Գ Ի Ր

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐԶՈՒԹԵԱՆ

Ուսումն. Խորհուրդս ֆինուրեան առաւ «Մայրենի Լեզու» Դասագրքին Բ. մասն որ կը պատկանի Տարրական Դասընթացքի շրջանի, եւ անոր պարունակութիւնն օգտակար եւ պատրաստութիւնը հանձայն գտնելով Ազգ. Վարժարանաց Կրթական Ծրագրին՝ վաւերացուց զայն եւ արտօնեց անոր կիրառութիւնը Տարրական Դասընթացքի աշակերտաց եւ աշակերտուհեաց համար:

Ի դիմաց Ուսումն. Խորհրդոյ

Վ. Ատենադպրի
ԲԱՐՍԵՂ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ

Ատենապետ
ՏՈՔԹ. Տ. ԱՃԷՄԵԱՆ

Uit de nalatenschap van
Nubar Jessayan (1920-2009)

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

«ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ»Ի ՑԱՐԱՍԱՆՆ Ռ. ՑԱՐԻՈՑ

«Մայրենի Լեզու»ի դասագրոց Մանկական շրջանի Ա. եւ Բ. եւ Տարրական Ա. հատորներն հրատարակուեցան արդէն, բոլորովին նոր եւ դիւրուսոյց մեթոտով մը:

Այս անգամ Յանձնաժողովս հրապարակ կը հանէ Տարրական Բ. Տարին, որուն բովանդակութիւնը յօրինուած է կանոնաւորապէս՝ միօրինակ յատակագծի մը վրայ, այսինքն՝ մէն մի հատուած կը ներկայացնէ բառոյական կամ իրագիտական ընթերցանութեան նիւթ մը որուն իմաստի մասին խորհրդածելու եւ վերլուծելու թելադրող հարցումներ կան հատուածին վերջը, ինչպէս նաեւ գրուցագրական ու բառագիտական վարժութիւններ:

Յանձնաժողովս կը յուսայ թէ վարժարանաց վարիչներ եւ ուսուցիչներ պիտի գնահատեն «Մայրենի Լեզու»ի դասագրքին նոր ուղղութեամբ պատրաստութիւնը, եւ պիտի ջանան իրենց պատշաճավարած դպրոցներուն մէջ գործածել զայն, մանաւանդ որ սոյն հրատարակութենէն գոյացած հասոյթը յատկացուած է գիւղական կարօտ դպրոցներու պէտքերուն նպաստելու:

ԱԶԳ. ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ
ՆՊԱՍՏԻՑ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Կ. Պոլիս, 1905

ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Բ. ՏԱՐԻ

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԵԾՈՒԹԻՒՆԸ

Եկէ՛ք, տեսէ՛ք սա՛ բացուած վարդը, նայեցէ՛ք ինչպէս կ՚երեւայ իր կանաչ կապած ճիւղին վրայ։ Այս է «ծաղիկներուն թագուհին»։ Թերթերն են կարմրուկ, տեսքն է ազնիւ ու գեղեցիկ, հոտը բուներ է օդին մէջ։ Բայց այս վարդն ստեղծողն ա՛լ աւելի գեղեցիկ է, ամէն սրտի՝ սիրելի։

Առիւծն ամէն կենդանիներէն ուժեղ է. երբ իր որջէն ելլէ ու պոչը չարժելով՝ սկսի մռնչել, արածող կենդանիներն իրենց երկիւղէն կը թողուն դաշտը, գազաններըը կը փախչին ամայի տեղեր։

Ուժով է առիւծը, բայց իր ստեղծողն ա՛լ աւելի զօրաւոր է։ Ինք ըստ կամս ամէն մարդու կեանքը չափած է ու չկայ մէկն որ Անոր արտաքս տուրքեւիեն ազատի, երբ յանցաւոր է։

Պայծառ է արեւը, երբոր անամպ երկինքէ

ծագի. երբոր վայրկեան ճամբով առաջ կուգայ, բոլոր երկիրս իր ղուսով կ'ողողէ:

Բայց աւելի փառաւոր է Անոր արեւը ստեղծեց. Ինք ամէն տեղ կը մտնէ, Իր երեսի լոյսը Իր ամէն արարածները կը լուսաւորէ, Ինք գիշեր չունի: Անոր անունն է ԱՍՏՈՒԱԾ: Իր գործն է աշխարհս, Ինքն ալ Իր ամէն գործէն վեր է, Ինքն է գեղեցկութիւն, զօրութիւն, կարողութիւն:

Թելադրութիւններ. — Ի՞նչպէս կը տեսնէք վարդը: — Ո՞վ է գեղեցիկը: — կենդանիներն ի՞նչ կ'ըլլան առաւօտէն: — Ո՞վ է աւելի զօրաւոր: — Արեւն ինչպէս է: — Ո՞վ է աւելի պայծառ: — Ո՞վ է գեղեցկութիւնը, զօրութիւնը, կարողութիւնը:

2. Բացատրել չեղագիր տառերը: — Թելադրութեամբ գրել հատուածը:

3. Որոշել անուններն ու բայերը:

ԾԻԿԱՒ ՔՈՅՐԸ

Ա.

Մեզմէ շատ առաջ կար մէկ թագաւոր,
Ունէր ան երկու նորահաս աղջիկ,
Մէկը՝ յոյժ տգեղ, միւսը՝ գեղեցիկ։
Օր մը տգեղը ըսաւ միւս քոյրին.
«Երթանք ծովափը, քոյրի՛կ, միասին։»
Սիրունը գնաց տրտում՝ առջեւէն,
Իսկ չար տգեղը՝ անոր ետեւէն.
Հազիւ թէ ծովուն ափն էին հասած,
Իր սիրուն քոյրը գլորեց վար, ցած։
Կանչեց կիսամեռ սիրունը ծովէն.
«Քո՛ւրիկ, ի՛մ քո՛ւրիկ, փրկէ զիս մահէն։
Ես ունիմ տունը գեղեցիկ մանեակ,
Ա՛ռ, քեզի ըլլայ, պարգեւէ՛ իմ կեանք։»
— Ձայն առանց քեզ ալ կրնամ ստանալ,
Ինձմէ փրկութիւն բնա՛ւ մի յուսար։»
Տգեղին սիրտը դարձեր էր լեռ քար,
Քրոջ խնդիրքը թողուց անկատար։

Բ.

Զկնորսը ծովը ձգեց մեծ ուռկան,
Բռնեց մարմինը սիրուն աղջկան,
Ջուրէն դուրս հանեց, դրաւ ափի մօտ,
Շատ ծաղիկ ցանեց վրան ու շատ խոտ։
Աշուղ մը անցաւ, աղջիկը տեսաւ,
Լացաւ ու առաւ, ուսին վրայ դրաւ,
Տարաւ իր տունը այդ անգին գիւտը,
Եւ չորցուց անոր մարմինին հիւթը,
Գեղեցիկ տաւիղ շինեց ոսկորէն,
Բաղդրածայն ղարեր հիւսեց մազերէն։
Երբոր ամէն բան պատրաստեց կարգին,
Գնաց աղջկան տուն, տաւիղը ձեռքին։
Բացաւ բերանը, լարերը ցնցեց,
Հիւրերուն առջեւ քաղցրաձայն երգեց.
«Լաչ', ժողովուրդ, լսէ' անխռով.
Հարազատ քոյրս գլորեց ղիս ծով։»
Դահիճներ միւս օր խաղողի չինեցին,
Մահապարտ քոյրը մէջը գլորեցին,
Հուրը պլպլաց։ Աղջիկը կանչեց.
«Իմ մեղքիս համար Աստուած ղիս պատժեց։»

Թելադրութիւններ. — Բարոյական դասեր քաղել թելադրութիւններով: — Բացատրել չեղագիրները: — Զրուցապրել հատուածը:

ԿՈՎԸ

Գ ո մ

Գումը մտնենք, տեսնենք թէ տան կիներն ինչպէս կաթ կը կթեն: Այդ թարմ ու փրփրուն կաթէն այն ինչ կը կթեն, կը խմենք: Բայց միայն խմելը բաւական չէ, բան մըն ալ սորվելու ենք: Ուշադրութիւն ընենք մեր կովին թէ ինչպիսի մարմին ունի, ինչ բանով կը զանազանուի ձիէն: Կովը ձիէն քիչ մը ցած է, բայց հաստ, վէրջն ալ ցցուած, բոլոր ոսկորները դուրս ընկած ու կողերն ուռած են: Կովուն գլուխն այնչափ գեղեցիկ չէ, դունչը բութ է, պարանոցը բարակ ու կուրծքին վրայ աւելորդ միս մը կախուած է: Ետևի ոտքերուն մէջտեղը մեծ կուրծք մը ունի ուր առատ

կաթ կը պատրաստուի։ Կովուն ոտքերը հաստ ու ձիուն ոտքերէն կարճ են. երկերկու կճղակներ ունի։ Պոչը չուանի պէս կախուած է և միայն ծայրը մազէ փունջ մը ունի։

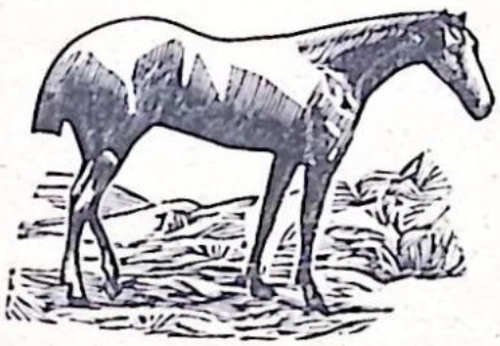
Կովը ձիուն չափ գեղեցիկ չէ, վազել չի սիրեր, վրան նստիլն ալ յարմար չէ։ Միայն եզները կը գործածուին բեռ կրելու համար, որովհետև անոնք ուժեղ ու համբերատար են։ Կովուն աչքերը չունին այն իմացականութիւնը զոր կ'արտայայտեն ձիուն աչքերը։ Պարանոցն ալ կարճ է եւ եղանդոս, ձիուն նման չի կրնար վերցնել իր դունչը։ Կովը ճակտին վրայ երկու մանգղաձեւ կոտոշներ ունի որոնք ոսկորէն կակուղ են, ականջներն ա՛լ աւելի մեծ և դէպ ի մէկ կողմ ուղղուած են։ Կոմիս ալ ձիուն պէս բերնին մէջ հերձատամներ ու սեղանատամներ ունի, բայց անոր հերձատամներն ուղիղ հատ են և կը գտնուին ստորին ծգակին վրայ, իսկ վերի կզակին վրայ ակռաներուն տեղ միայն հաստ կաշի կայ։ Ձիերուն ստորին կզակը միայն դէպ ի վեր ու դէպի վար կրնայ շարժիլ, իսկ կովերունը ամէն ըստ աջ ու ձախ ալ կը շարժի և այսպէս խոտը մանրելու դիւրութիւն կուտայ։

Թելադրութիւններ. — 1. *Գոմն ինչ կայ. — Կովը ինչպէս կը գանազանուի ձիէն ու գլուխն ինչպէս է. — Գարանոցը. — Կուրծքը. — Պոչը:*

2. *Բացատրել չեզագիրները. — Զրուցագրել հատուածը:*

3. *Որոշել ենթական, ստորոգեալն ու բայը:*

4. *Որո՞ւ կ'ըսուի նախադասութիւն. — Որո՞ւ կ'ըսուի չաղկապ. — Որոշել չաղկապները:*

Ձի

Ձին խելացի կենդանի է: Մարդս անկից ծրքան օգուտ կը քաղէ: Ամէն տեղ կը տեսնուի, դաշտին մէջ՝ երբ արօրը կը քաշէ, ճամբուն վրայ՝ երբ կը չանայ որ զառիվերը հանէ բեռցած սայլը, ախոռին մէջ՝ երբ ախորժակով գարի կ'ուտէ,

առօտավայրը՝ երբ ազատօրէն կ՚արծի ջոլիրին մէջ։ Բարի, չարխաշ ու գեղեցիկ է։ Սա՛ մանաւանդ յատկութիւնները կը նշմարուին անոր վրայ։ գլուխը երկայն է՝ բայց գեղեցիկ, դունչին ծայրը դուրս ցցուած, ականջները մանր են ու դէպի վեր կը նային։ Երբ ձին օտար ձայն մը լսէ կամ իր տիրոջ ոտքին տրոփիւնը ճանչնայ, այդ ականջները կը շարժին, վեր կը ցցուին։ Ականջներուն մէջտեղը, ճակտին վրայ, մազէ փունջ մը կայ։ Իւրաքանչիւր կղակի առջեւին վրայ վեց վեց թիականման հերձատամներ ունի։ ատոնցմով կը կրծէ, կը կտրէ խոտը։

Թելադրութիւններ. — 1. *Ախոռն ինչ կայ։ — Ձին ինչպէս կը զանազանուի կովէն ու գլուխն ինչպէս է։ — Պարանոցը։ — կռւրծքը։ — Պոչը։*

2. *Բացատրել չնղագիրները։ — Ջրուցապրել հատուածը։*

3. *Որոշել ենթական, ստորոգեալն ու բայը։ — Որո՞ւ կ՚ըսուի նախադասութիւն։*

ԿԱՅԾԵՐՆ ՈՒ ՈՉԽԱՐՆԵՐԸ

Ոչխարը կայծով կ'արծէին,
Եւ այծեր կը տեսնէին
Թէ անոնք ետեւնին
Կը չարժէին դմակնին.
«Ի՞նչ է այդ, չէ՞ք ամչնար,
Ինչ քալուածք, սևսամօրներ,
Խոշոր խոշոր ծրարնիդ
Կախած, ձգած ետեւնիդ։»
Այս կ'ըսէին, զի վաս նախանձու
Ոգիէն առած էին չար լեզու։
Ասոնց կուտայ ոչխարն պատասխան.
«Մեր պարկեշտութիւնը ցուցնելով՝
Կ'արծինք, դմակնիս
Ձգած ետեւնիս.
Դո՛ւք նայեցէք որ չունիք ծածկոց։»

Բառոյական. — Նախանձոտը
Գէշ կը տեսնէ
Լաւն ու բարին։

Թելադրութիւններ. — Բացատրել չեղագիրները. — Զրուցապրել հատուածը։

ԱՂՈՒԵՍ ՈՒ ԱՔԼՈՐ

— «Վարդավառի տօն է այսօր,
Իջիր ծառէդ, սիրուն Աքլոր,
Ինձ հետ կարդա երգ, շարականը,
Մատաղն օրհնենք տէրունականս։» —
Աղուէսն այսպէս հաւճոզիչ էր.
Ասոր Աքլորն սապէս կ'ըսէր.
— «Սակայն, տես, նախ հարկ է, Աղուէս,
Որ ժամկոչի ձայն ձգեմ ես,
Ապա իջնել և ժամ երգել.
«Կուկուլիկ կո՜ւ, տօն է այսօր.
Օրը կարապետն է վիճակուոր։» —
Աքլորիկին այս սուր ձայնէն
Շնիկն սթափ՝ հասաւ խածաւ,
Աղուէսն կ'ոռնար՝ վիրաւորուած,
Իսկ Աքլորիկ ծառին վերէն,
— «Աղուէ՛ս, կ'ըսէր ծիծաղելէն,
Այդ անճառնի ձայնո՞վ պիտի
Երգէիր տօն Վարդավառիս։» —

Թելադրութիւններ. — *Բացատրել չեղագիրները.* — *Ուղղագրել հատուածը։*

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Պզտիկ քուն կը քնանայ,
Մեծ երազներ կը տեսնէ։

(Անօթի է, բայց միտս հպարտ)

ԱՌԱՏ

Մարդուն աչքն կլլէ, քան անունը։

*
* *

Կատուին դունչը մսի կտորին որ չհասաւ,
«Այսօր ուրթի է» ըսաւ։

ԿԱՏՈՒ ԵՒ ՕՁ

Կատուն աչքերը խլորեց, պեռեւեշը ոլորեց,
Ճանկերը սրեց ու չակեց, ճարտուկ օձին դէմ վազեց,
Իր մէկ թաթիկ վերեւ բռնած իր բթին՝
Միւսով օձին զարներ գլխին ու աչքին,
Կը փոփոխեր. շուրջ կը ցատկեր:
Իսկ օձ շէր և դէմ դնէր։
Լեզուն ցցած, վեր իր պոչին արձանացած՝

Զարնել չանար կատուի քթին մահու հարուած:
Ճիշդ այդ պահուն էր որ մուկը հեռուն նսաեր՝
Թաթը կուրծքին՝ կատուին օխ, օխ, կը մաղթէր,
Եւ ծիծաղէն կը մարմրէր:
Զդիմացաւ այլ ևս կատուն, թողուց օձը,
Սրացաւ, թռաւ, հասաւ ճանկեց չարսիրտ մուկը:

*
* *

Երբ թշնամիդ կռուի է բռնուեր
Ուրիշի հետ, մի արհամարհեր,
Այլ նա է որ խոհեմօրէն
Օգուտ քաղես անոր կռուէն:

Թելադրութիւններ. — Բացատրել չեզոգիրները. — Զրուցատրել հատուածը:

ՓԻՂԸ

Հնդիկ մը փիղ մը ունէր զոր շատ գէշ կը կերակրէր և որուն հետ շատ գէշ կը վարուէր: Օր մը փիղը բարկացաւ և իր ոտքին ներքև սպաննեց իր տէրը: Հնդիկէն կինն արտասուաթորմ աչօք բերաւ իր որբ մնացած զաւակներն և նետեց զա-

նոնք փղին ոտքին առջև. «Փի՛ղ, դուն սպաննեցիր անոնց հայրը, զիրենք ալ սպաննէ այժմ,» ըսաւ աննիկա։ Փիղը կարեկցութեամբ նայեցաւ տղեկներուն, յետոյ կնճիթովը վերցուց ամէնէն մեծը, զգուշութեամբ նստեցուց զայն իր վիզին վրայ և այնուհետեւ սկսաւ հնազանդիլ անոր իբրև իր օրհնաւոր տիրոջը։

Թելադրութիւններ. — 1. Փիղն ինչո՞ւ գէշ կը վարուէր. — Ի՞նչ ըրաւ հնդիկը. — Փիղն ի՞նչ ըրաւ։

2. Բացատրել չեղափիրները. — Զրուցատրել հատուածը։

3. Որո՞ւն կ'ըսուի մակբայ։

4. Որոշել մակբայները։

ԿԱՊԻԿ ՃԳՆԱՒՈՐ

Ա.

Աղուխսուկն ու խաժ կապիկ
Խորհուրդի ելան մեծիկ
Թէ ի՛նչպէս ճարեն դիւրին
Գիրուկ որսեր իրենց փորին։
Պնդեց Աղուէս. «Մինակ ճար հնար,
Գիտես ի՞նչ է կապիկ աղբար.
Լաւ եմ թէ կատուն երբեմն հագեր փիլոճ
Եւ եղած է ճգնաւորիկ, ուշիմ, զգօն՝
Որսալու համար մուկեր դիւրաւ։
Ուստի հիմա շուտով կ'երթաս,
Փիլոն, վեղար դու կը գողնաս
Սա մեր մօտիկ վանքին
Ճգնաւորին,
Եւ կ'ըլլաս ճգնաւոր
Փառաւոր։

Բ.

Եւ ահա յանկարծ ղեռ, ձոր մեծ համբաւ
Ամէն տեղ օր մը տարածուիլ սկսաւ

Թէ հրաշագործ մի ճգնաւոր բժիշկ ցաւի է բիւրաւոր։

Վկա՛յ — Աղուխսուկն է որ կը պնդէր,
Աջն է զօրաւոր ու շնորհաբեր։
Անցան օրերը, այս մեծ համբաւ
Քաջ Առիւծին ականջն հասաւ։
Կռահեց իսկոյն թէ հոն խարդախ
Կապիկ, Աղուէս կը խաղան խաղ։
Ուստի հիւանդ ան ձեւացաւ
Սուրբն ու վկան տեսնել եկաւ։
Բայց երբ կապիկ դրաւ իր աջ,
Յատկեց իսկոյն Առիւծն քաջ,
Կը պատռատէր, կը մռնչէր։
Իսկ Աղուէսը երբ այս տեսաւ,
Լեղապատառ ձգեց փախաւ.
— «Լա՛ւ որ եղեր եմ փորձաւոր»։

Թելադրութիւններ. — Բացատրել չեղագիրներն ու գրուցագրել հատուածը։

ԿԱՊԻԿՆ ՈՒ ՉԱՅԼԻՆ

Կապիկ գտաւ հայլի կտոր,
Ա՛լ կը նայէր աչերն խոշոր,
Չևեր կ'ընէր, կը ծռմռկեր,
Հազար տեսակ կոկուեր, չոկուէր,
Դունչ ու բերան, թաթ ու տոտեր
Ցոյց տար, ծածկէր։ Ա՛լ ի՞նչ ընէր.
«Էհ, գոչեց
Վերջապէս,
Թող գետինն անցնին մարդիկ բոլոր որ հայլիին
Ժամով ու օրով առջեւ կեցած՝ կը մարմրին,
Չի կուտայ եղեր իրենց դէմքի գոյն շաւագեղ:
Վա՛յ ատոնց խելքին, ահաւասիկ ինձ չատ տգեղ
Վկայ միտքն ահա
Կերպարանք ցոյց տայ։
Խենդ են, խենդուկ, Աստուած վկայ,
Մարդոց խելքին ո՞վ կը հաւատայ»։
Բարկութենէն կապիկ կատղած՝
Նետեց հայլին,
Զարկաւ քարին,
Ցրեխ ցրեխ փշրեց, գնա՛ց։

Թելադրութիւնք. — *Բացատրել չեղագիրներն ու գրուցագրել հատուածը։*

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Ջուրը կ'իյնայ
Ու չի թրջիր,
Հողը կ'իյնայ
Չի ժանգոտիր։

(Ոսկի)

ԱՐԾԻՒԸ

Արծիւը թռչուններուն իշխանը նկատուած է, խաւարակներուն ծայրերը կը բնակի, ամպի աշտարակներու, մեւնաւոր փղատակներու վրայ։ Իր բոյնը տափակ ձև մը ունի, ընդելուզուած ճիւղերէ կազմուած, և կնիւններով ու ցախերով

ծածկուած է։ Կ'ըսեն թէ բոլոր կեանքին մէջ միևնոյն բոյնին վրայ կը թիւսէ անիկա։ Այնքան ուժեղ է որ ոչխարները ու այծերը կը յափշտակէ, կը տանի։ Արծիւը կրնայ երկար ատեն անօթի մնալ, մինչև երեք շաբաթ կը դիմանայ։ Երբ պզտիկուց բռնուի, կրնայ թռչնարանի մը մէջ պահուիլ, բայց չիփոխեր իր վայրենի բնաւորութիւնը, և եթէ քիչ մը զայրանայ, կատաղութեամբ նոյն իսկ իր տիրոջը վրայ կը յարձակի։

Թելադրութիւններ. — Ո՞ւր կը բնակի արծիւը. — Իր բոյնն ինչ ձև ունի։

Բացատրել չեղագիրները. — Զրուցագրել հատուածը. — Որոշել սահմանական ներկաները։

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Մեծ հոր մը կայ,
Աչխարհ ամէն մէջը կ'ինայ։

(Ակաւջ)

* * *

Հոս կը ցանեմ,
Ուրիշ տեղ կը բուսնի։

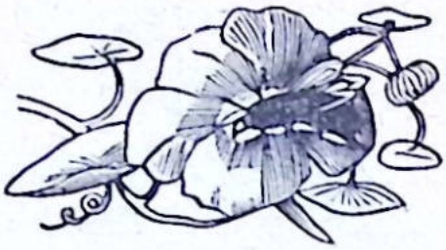
(Նամակ)

ԵԿՔԱՆԻԿԸ

Եկեքանիկը մեր երկրին ամէնէն սիրուն թռչուններէն մէկն է, իր կարմրուկ դէմքը, ոսկեհետուր թեւիկները, կոճաձեւ սեւ կտուցն որ միշտ կը շարժի պեղելու և կտցելու փափաքով՝ տարօրինակ կերպով գգուելի բան մը կուտան իր պզտիկ մարմնոյն։ Այնքան աշխոյժ և կրակոտ է անիկա որ տեղ մը հանդարտ չի կրնար կենալ, ինչ որ գտնէ իր չուրջը՝ մէկ կողմէն միւսը կը փոխադրէ և մանաւանդ զանազան խաղեր ընելու ալ յարմարութիւն ունի։ Երբ վանդակին առջև գաւաթ մը ջուր դնելով՝ մատնոց մը կախես, ջուրը կը քաշէ, երբեմն մեռնիլ կը ձևանայ, և երբոր հրամայես իրեն յարութիւն կ'առնէ։

Թելադրութիւններ. — Հարցումներով բացատրել նկարագիրները. — Գրուցագրել հատուածները.—Որոշել ածականներն ու գոյականները։

ՄԵՂՈՒ

Ինչ կայ արդեօք աւելի հիանալի քան մեղուներուն վոքրիկ պարը։ Իրօք բարեկարգ կազմակերպութիւն մը ունին իրենց միջատներուն մէջ. ունին թագուհի մը որ բնաւ չաշխատիր և աշխատիլ ստիպուած չէ, վասն զի ամէնքն իրեն համար կ'աշխատին, կ'երթան, կուգան, անունդ կը բերեն։ Բայց եթէ թագուհիէն զատ մեղու մը չուզէ աշխատիլ, իսկոյն կը ծեծեն։ Ամէնքն ալ իրենց գբաղումն ունին, ոմանք վեթակին մաքրութեան հոգ կը տանին, ուրիշներ բանւորներու վրայ կը հսկեն։ Ուրիշներ վեթակին երկու կողմը շարուած՝ կը պաշտպանեն զայն իբրև այլազուրջ հսկողներ։ Ուրիշ խումբեր ալ առտուն կանուխ ծաղիկներուն այցի կ'երթան և իրենց համար հարկաւոր եղած հիւթը կը քաղեն և առանց մոլորելու կը դառնան իրենց տունը։ Հոն կը գտնեն այդ հիւթին այն մասն որ մեղրամոմ ըլլալու յատուկ է։ Անոնք

բջիջներ կը չինեն և անոնց մէջ կը զետեղեն ա-նուշիկ մեղրն որ մաքուր մնայ։

Այս ամէնքը սահմչելի ևերդաշնակութեամբ կը կատարուի, բնա՛ւ շփոթութիւն, բնա՛ւ անկարգութիւն, կարծես մտածուած կարգ ու կանոն կը տիրէ իրենց մէջ։

Թելադրութիւններ. — 1. Նկարագրել մեղուները. — Ի՞նչ բարոյական դաս կրնաք քաղել։

2. Բացատրել չեղագիրները. — Զրուցագրել։

3. Որո՞ւն կ'ըսուի անորոշ ածական. — Անորոշ դերանուն. — Որոշել նախադրութիւնները։

ՍՄԲԱԿԱՒՈՐՆԵՐ

Սմբակաւոր կը կոչուին այն կենդանիները որոնք իրենց ոտքերուն ծայրը մէկ մատ ունին, հաստ եղունգով մը չրջապատուած, որ սմբակ կը կոչուի։ Մարդիկ անոր վրայ պայտ կը գամեն, որպէս զի դիմանայ, չուտով չմաշի։ Այս սմբակաւորները կը գործածուին հեծնելու, բեռ կրելու, կառք ու սայլ քաշելու։ Անոնց մորթով կը չինեն կաշի։

Ոսկորն ու ամբակը կը գործածեն զմեւիւի, կոթ և կոճակ շինելու։

Մմբակաւոր կենդանիները են ձի, եշ։

Ա. Ո Ս. Ծ

Մինչև որ ձին ձի ըլլայ,
Չիուն տէրն ի՞նչ կը քաշէ,
Մինչև տղայն մարդ ըլլայ,
Վարժապետն ի՞նչ կը քաշէ։

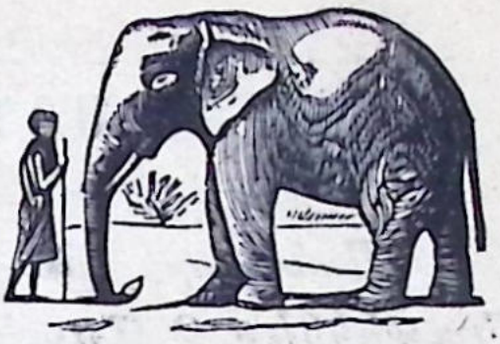
ԹԱՆՁՐԱՄՈՐԹՆԵՐ

Թանձրամորթները շատ թանձր մորթ ունին։

Խոզ

Խոզն ընտանեցած է, զայն կ'արածեն ոչխարի պէս, միսը կ'ուտուի, մորթն ու ոսկորները կը գործածուին։ Վայրի խոզը կը կոչուի վարազ։

Փ ի ղ

Փիղը չորքոտանի ստնաւոր կենդանիներու մէջ ամէնէն խոշորն է, ուղտէն ալ մեծ է, տաք երկիրներու մէջ կ'ապրի։ Փիղին քիթը երկայն է և պատիճ կը կոչուի։ Կենդանին իր պատիճը կ'երկընցնէ, կը շարժէ եւ ուևէղութեան կը գործածէ ձեռքի պէս։ Պատիճին երկու քովերը բերնէն դուրս կը ցցուին երկու մեծ ժանիքներ։ Փիղը կրնայ ընտանի դառնալ ու կրթուիլ. այնատեն կը գործածեն զայն հեծնելու և բեռ կրելու։ Փիղին ժանիքները փղաստառ կ'ըլլան. ասով կը շինեն սանտր, դանակի կոթ ու կոճակ։

Թելադրութիւններ. — 1. Որո՞նք կը կոչուին սմբակաւոր կենդանիներ։ — Ինչի՞ կը գործածուին։ — Ինչ օգուտ ունի անոնց մորթը, ոսկորը, սմբակը։ — Որո՞նք են թանձրամորթները։ — Ինչ օգուտ ունի խոզը։ — Փի՞ղը։ — Ինչ կ'ընէ պատիճով։ — Փիղը կրնա՞յ կըրթուիլ։ — Ինչ օգուտ ունի։

2. — Բացատրել չեղագիրները։ — Զրուցագրել հատուածը։

3. — Որոշել անուններն ու բայերը։

ՍՏՆԱՒՈՐՆԵՐ

Ստնաւոր կենդանիները են մասրդէն զատ՝ 1. կապիկներ, 2. Մասակերներ = գազաններ, ինչպէս՝ առիւծ, 3. կրծողներ, ինչպէս՝ մուկ, 4. Որոճացողներ, ինչպէս՝ ոչխար, 5. Սմբակաւորներ, ինչպէս՝ ձի, 6. Թաւնձրամորթներ, ինչպէս՝ փիղ, 7. Թռչուններ, ինչպէս՝ ճնճղուկ. 8. կիսագգիներ, ինչպէս՝ ձուկ։

1. ԿԱՊԻԿՆԵՐ

Կապիկները մարդոց շատ կը նմանին թէ՛ մարմնով և թէ՛ շարժուածներով։ Մարդէն ետք ամէնէն խելացի կենդանիներն են։

Կապիկները կը բնակին տաք երկիրներու մէջ և կը սնանին պտուղ ուտելով։ Շատ ցեղեր ունին. ոմանք մարդու չափ խոշոր են և պոչ չունին, ուրիշներ ալ փոքր են ու երկայն պոչ ունին։

2. ՄՍԱԿԵՐՆԵՐ

Մասակերները խոշոր ակռայ ունին, թռչուններ ու ձուկեր սպաննելով՝ կ'ուտեն։ Կան խոշոր

մսակերները որ աւելի ահարկու են, շատ ուժով են և մինչեւ իսկ մարդոց վրայ կը յարձակին. սոսկալի կը կոչուին գազան: Կան ուրիշներ ալ որ փոքր են, մարդոց ջնաս չեն կրնար տալ և կը կոչուին ընտանի:

ԳԱԶԱՆՆԵՐ

1. Առիւծ. — Մսակերներուն մէջ ամէնէն քաջն առիւծն ըլլալուն համար՝ մարդիկ զայն անուանած են կենդանիներու իշխան: Զապը կը կոչուի կորիւն:

Առիւծ

---

2. Վագրն առիւծէն ետք ամէնէն քաջն ու ամէնէն ահարկուն է, մանաւանդ որ շատ անգութ ալ է:

Վագր

Վ ա ր ա զ

3. Վարազը վագրին չափ ահարկու գազան մըն է։

Ա ր ջ

4. Արջը դանդաղ կենդանի մըն է. թէ՛ մսակեր է և թէ՛ պըտուղներ ու մեղր կ'ուտէ։ Ձագը կը կոչուի թոժիւն։ Մեր երկրին մէջ Թուխ արջը կը ճանչնանք, բայց կան ցուրտ երկրի մէջ ճերմակ արջեր։

Գ ա յ լ

5. Գայլը խոշոր շան կը նմանի, բայց չատ վայրենի է. կը յարձակի ոչխարներու խումբերու վրայ, մինչեւ իսկ անոնց հովուին վրայ և կը բզկտէ։

Ա ղ ու է ս

6. Աղուէսը խորամանկ ձեւեր ունի, գիշեր ատեն կը մտնէ հաւնոցը, հաւերը կը սպաննէ ու կը տանի։

Թելադրութիւններ. — 1. *Որո՞նք են ամնաւորները։ — Ինչի՞ խումբի կը բաժնուին։*

2, *Կապիկն որո՞ւն կը նմանի։ — Ո՞ւր կը բնակի։ — Ի՞նչ կ'ուտեն։ — Ոմանք ի՞նչ ունին։*

3. *Մաակերներն ի՞նչ ունին։ — Ի՞նչ կ'ուտեն։ — Խոշոր մաակերներն ի՞նչ կը կոչուին։ — Որո՞նք ընտանի են։*

4. *Որո՞նք են գաղանները։ — Առիւծն ի՞նչ կը կոչուի։ — Ձա՞գը։ — Ո՞րն է անգութ կենդանին։ — Վարազն ո՞րչափ անգութ է։ — Արջն ինչպէս կենդանի է։ — Ձագը ի՞նչ կը կոչուի։ — Ո՞ւր կը բնակի։ — Գայլն որո՞նց թշնամի է։ — Ալուէսն ինչպիսի ձեւեր ունի։ — Ի՞նչ կ'ընէ։*

5. *Բացատրել չեղապիրները։ — Զրուցագրել հատուածը։*

6. *Որոշել անուանները ու բայերը։*

ՍՈՂՈՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ԳՈՐՏԱԶԳԻՆԵՐԸ

Սողուններ ու գորտազգիները պաղ արիւն ունին, ձմեռը չեն երեւար, կը պահուըտին խոչակաձեւոր մէջ ու երկար ատեն կը քնանան, իսկ ամառը կ'արթննան իրենց քունէն ու ամէն տեղ կ'երեւան։

Սողուններըը ցամաքի վրայ կ'ապրին, երեք

խումբին կը բաժնուին, օձեր, մողեսներ ու կրիաներ:

Օձ

1. Օձերն երկայն մարմին ունին, անդամ չեն կրեր, գետնի վրայ կը սողան, այսինքն երկարելով ու կարճնալով՝ առաջ կ'երթան: Թունաւոր օձերն երբ խայթեն, վէրք մը կը բանան որ դժուարաւ կը բուժուի:

Ասոնք կ'ապրին քաղաքէն հեռու անբնակ տեղեր: Իժը թունաւոր օձ մըն է:

Անթոյն օձերը հարթ կը կոչուին, վնաս չեն տար մարդու. ամէն տեղ կը գտնուին, պարտէզներու և տուներու մէջ անգամ:

Մողես

2. Մողեսն օձի կերպարանք ունի, միայն թէ չորս ոտքով կը քալէ, ամէն տեղ կը գտնուի, վախկոտ կեանդանի է, մարդուց վնաս չի տար:

Կրիայ

3. Կրիան սողուն է, մարմինը կարծր պատեանով չինուած է։ Երբ թշնամւոյն դէմ ինքզինք պաշտպանէ, գլուխն ու ոտքերը պատեանէն ներս կը քաշէ և կը պահուըտի։ Կրիայներ կան որ ջուրի մէջ կ'ապրին։

Գորտ

4. Երբ գորտերը պզտիկ են, ձուկի ձև ունին, շերեփուկ կը կոչուին և ջուրի մէջ կ'ապրին։

ԹՌՉՈՒՆՆԵՐ

Թռչունները շատ տեսակ կ'ըլլան։ 1. Ոմանք ողնաւոր կենդանիները կը գիշատեն և կ'ուտեն։ 2. Ոմանք երկար սրունքներ ունին։ 3. Ուրիշներուն ալ մագիլները մաշկերով միացած են։ 4. Կան ալ որ փոքր են ճնճղուկի պէս։

Թռչուններէն շատերը բոյն կը չինեն ու հաւկիթին հոն կ'ածեն, յետոյ կը թխաւեն, այսինքն՝ հաւկիթները կը տաքցնեն իրենց թևերուն տակ։ Քանի մը օրէն այդ հաւկիթներէն ձագեր դուրս կ'ելլեն։

Ա. Գիշակերներ։ Այն թռչունները գիշակեր կը կոչուին որ փոքր ստնաւորներ, սողուններ և ձուկեր, նաև թռչուններ կը գիշատեն և կ'ուտեն։

Արծիւ

1. Արծիւը գիշակերներու մէջ ամէնէն ուժովն ու քաջն է, այս պատճառաւ մարդիկ զայն անուանած են թռչուններու իշխան։ Արծիւը աւերակ տեղեր կ'ապրի։

Յին

2. Յին ամէն տեղ կը գտնուի. հաւու ձագերը կը յափշտակէ ու կը տանի ուտելու համար. կռինգը շատ տգեղ է։

---

3. Բուն գիշերները երեւան կուգայ ու տգեղ ձայնով կը պոռայ։ Աւերակու մէջ մուկեր կ'սպաննէ ու անոնց միսը կ'ուտէ։ Ուրեմն օգտակար կենդանի մըն է բուն։

Բ ու ն

Բ. Հաւազգիներ։ Այն թռչուններն որ հաւնոցի մէջ կ'ապրին՝ հաւազգի կը կոչուին. ասոնց միսը շատ համեղ է և կ'ուտուի։

4. Հաւն երկու օրն անգամ մը հաւկիթ կ'ածէ որ լաւ սնունդ մըն է։

Հաւուն արուն՝ աքաղաղ, էգը՝ մարի, ձագը՝ վաւեակ կը կոչուի։

Հ ա ւ

---

5. Թուրթակը գեղեցիկ թռչուն մըն է, մարդոց կ'ընտանենայ և կը բնակի աղաւնեւտունի մէջ։

Թ ու ր թ ա կ

Աղաւնի

6. Աղաւնին ու տատրակը գեղեցիկ թռչուններ են, մարդոց կ'ընտելանան և կը բնակին աղաւնեւտան մէջ։

Գ. Ճնճղուկներն են ծիծեռնակ, սոխակ, սարեակ, եկեղեցիկ, դեղձանիկ։

Ծիծեռնակ

Սոխակ

Եկեղեցիկ

Դեղձանիկ

Այս թռչուններէն ոմանք միջատ կ'ուտեն, այս պատճառաւ օգտակար են երկրագործներու։ Ոմանք պտուղ և հունտ կ'ուտեն, այս պատճառաւ վնասակար կը համարուին։

Դ. Երկաթնաարուն կը կոչուի երկայն սրունք ունեցողը, ինչպես է Ջայլամը։

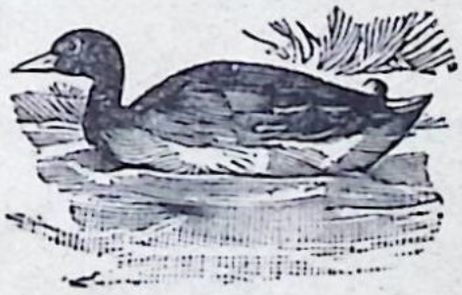

Ջայլամ

Ե. Մաշկոտաներ կը կոչուին՝ անոնք որոնց ոտքերուն մագիլները մաշկերով իրարու միացած են։ Ասոնք ջրի մէջ կ'ապրին և են.

Սագ

Բադ

ԹՌՉՈՒՆՆԵՐ

Գիշակերներ — Արծիւ, Հաւազգիներ — Հաւ, Ճնճղուկներ — Ճնճղուկ, երկայնաոտրուններ — Ջայլամ, Մաշկոտաններ — Սագ։

ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐՈՒ ՏԱՐԻՔԸ

Եզն որ խոշոր ու ուժգին է, քսանէն երեսուն տարեկան եղած ատեն շատ ծերացած կը համարուի. մեր դալար երիտասարդութիւնը խոր ծերութիւն է անոր համար։ Ձին, ինչպէս նաև իր համեստ ընկերը՝ էշը, երեսունը հինգ տարեկանէն աւելի չեն ապրիր, խոզը քսան տարեկանին գառնամեաղ է, կատուն տասնըհինգէն ետքն ա՛լ մուկ չի բռներ, այծը, ոչխարը տասնէն տասնըհինգ տարեկան լմնցած են։ Ճագարն ութէն տասը տարեկան կ'ապրի։ Իսկ մարդը, եթէ կանոնաւոր կեանք մը վարէ, մինչև ութսուն և իննըսուն տարի կրնայ ապրիլ ընդհանրապէս։ Հարիւրն անցնողներ ալ կը գտնուին։

Թելադրութիւններ. — Հարցումներով բացատրել չեղադիրները. — Ձրուցագրել հատուածները. — Որոշել անուններն ու նախադասութիւնները։

ԽՆՁՈՐԵՆԻ ՄԸ

Ա.

Անտառին մէջ կ'աճէր վայրի խնձորենի մը։ Աչնան անկէ վայրի խնձոր մը վար ինկաւ։ Թըռչունները թէ՛ խնձորը կտցահարեցին և թէ՛ անոր սերմերը։ Միայն սերմ մը ազատեցաւ անոնց կտուցէն և հողին տակ պահուըտեցաւ։

Ամբողջ ձմեռը սերմը ձիւնին տակ մնաց, իսկ գարնան երբ արեգակը խոնաւ երկիրը տաքցուց, սերմը սկսաւ ճթիլ, ծիլեր արձակեց դէպ ի խոր, իսկ դէպի վեր յանձիւղեց առաջին երկու թերթիկները։ Անոնց մէջէն դուրս ելաւ ցողունը և անոր վրայ երեւցաւ առաջին տերեւներուն փոքրիկ կոկոնն, որուն մէջէն վեր բարձրացան կանաչ տերեւները։ Այնուհետեւ նոր նոր կոկոններ, տերեւներ և ոստեր իրարու ետեւէ բուսան, և հինգ տարի վերջն այն տեղն ուր առաջին անգամ սերմը վար ինկած էր՝ գեղեցիկ խնձորենի մը տնկուեցաւ։

Թելադրութիւններ. — Որո՞ւ կ'ըսուի նախադրութիւն. — Որոշել նախադրութիւնները։

ԽՆՁՈՐԵՆԻ ՄԸ

Բ.

Այգեպանը ձեռքը քահի մը բռնած՝ եկաւ անտառը։ Խնձորենին տեսաւ ու ըսաւ. «Ինչ գե՜ղեցիկ ծառ, ինծի պէտք է ասիկա։» Դողաց խեղճ Խնձորենին, երբոր այգեպանը սկսաւ անոր տակը փորել, և կը մտածէր թէ ինք կորսուած է բո՜լորովին։ Բայց այգեպանը զգուշութեամբ փորեց, արմատներուն ձեռս չտուաւ, հանեց զայն, իր այգին տարաւ և աղէկ մը տնկեց։

Խնձորենին հպարտացաւ և ինքնիրեն կ'ըսէր. «Կ'երեւի թէ հազուագիւտ ծառ մըն եմ ես որ պիտ անտառէն այգի փոխադրեցին։» Աս ըսելով՝ բարձրէն կը նայէր չորս կողմի տգեղ կոճղերուն վրայ որոնց գլուխները լաթով փաթթուած էին։ Կ'երեւի թէ խեղճը չէր գիտեր որ ինք կրթա՜ըան տարեր են։

Միւս տարին այգեպանն եկաւ կոր դանակը ձեռքը բռնած և սկսաւ Խնձորենին կրթել։ Դողաց խեղճ Խնձորենին ու կը մտածէր. «Հիմա ա՛լ բո՜լորովին կորսուեցայ»։

ԽՆՁՈՐԵՆԻ ՄԸ

Գ.

Այգեպանը ծառին վերի կանաչ մասը կտրեց և միայն բունը թողուց. ասիկա բաւական չհամարելով՝ բունն ալ վրայէն ճեղքեց, այդ ճեղքին մէջ անցուց սիրուն շառաւիղ մը զոր ուրիշ խընձորենէ կտրած էր. բացուած վէրքը ձիւթով ծածկեց, լաթով փաթթեց, ճեղքերը մանր ապերով լեցուց և թողուց գնաց։

Խնձորենին խոթացաւ, բայց անիկա հիմա աւելի ուժեղ էր. այդ պատճառաւ ալ շուտով առողջացաւ և միացաւ օտար ճիւղին հետ։ Օտար ճիւղն ուժեղ խնձորենւոյն հիւթն ծծեց և կը մեծնար արագ ու զուարթ։ Բազմաթիւ նորանոր կոկոնները, տերեւները, ոստեր ու ճիւղեր իրարու ետեւէ կ'առձակուէին, այնպէս որ երեք տարի ետքը ծառը կարմրահասուն և անուշահոտ ծաղիկներով զարդարուեցաւ։ Ծաղիկներուն կարմրագոյն թերթիկները թափեցան և անոնց տեղ երեւցան փոքրիկ կանաչ մասուրներ որոնք քիչ քիչ մեծնալով՝ աչնան խնձոր դարձան, բայց ոչ վայրենի

թթու խնձոր, այլ մեծ մեծ կարմրագոյն, անոյշ ու կակուղ։ Եւ խնձորենին այնպիսի՛ պատուական ծառ մըն էր դարձեր որ ուրիշ այգիներէն կուգային անոր չառաւիղները տանիլ պատուաստի համար։

Թելադրութիւններ. — 1. Ո՞ւր կ'աճէր վայրի խնձորենին. — Թռչուններն ինչ ըրին. — Գարնան ինչ եղաւ. — Այգեպանն ինչ ըրաւ. — Խնձորենին ինչ կ'ըսէր. — Միւս տարին ինչ ըրին. — Խնձորենին ինչո՞ւ խոթացաւ։ — Ի՞նչպէս պատուական ծառ մը դարձաւ։

2. Բացատրել չեղագիրները. — Զրուցագրել հատուածը։

3. Որոշել բայերուն եղանակները։

ԳԻՂԱՑԻՆ ԵՒ ԿԱՊԻԿԸ

Հարուստ և տգեղ կոմսուհի մը կապիկ մը ունէր, որ թաւշէ ոսկեճումուկ զգեստներով հագուած՝ տանը մէջ կը պտտէր։ Օր մը ագարակի մը ծառայն իր տիրոջը կողմէն կողով մը լեցուն պտուղ բերաւ կոմսուհիին։ Երբ սանդուխէն վեր կ'ելլէր, կապիկին հանդիպեցաւ ու մարդ կարծելով՝ բարե-

ւեց զայն։ Կապիկը գուշակելով որ ուտելիք մը կար, տղայն կեցուց և կողովին տերեւները բանալով՝ մէջը գտնուած թուղերը մէկիկ մէկիկ կերաւ։ Նոյն միջոցին տան տիրուհին վրայ հասաւ։ Ան առեն ծառայն ըսաւ. «Տիկին, տէրս ձեզի կը ղրկէ այս կողովը որուն մէջ սերկևիլներ կան. թուղեր ալ կային, բայց ձեր որդին կերաւ զանոնք։»

Թելադրութիւններ. — *Հարցումներով բացատրել չեզոգիրները. — Զրուցադրել հատուածը. — Որոշել անուններն ու բայերը։*

ԽՈՇՈՐ ՏՈՔԲՈՐՆ ԵՒ ՓՈՔՐԻԿ ԳԻՒՂԱՑԻՆ

Անգլիոյ մէջ լորտ մը հացկերոյթի հրաւիրեր էր իր գաւառին աշխուժականներն և քանի մը օտարականներ։ Ամէնուն գլուխը տաքցեր էր։ Շատ գէր ու խոշոր Ֆրանսացի բժիշկ մը սկսաւ ծաղրել շատ նիհար գաւառացի երիտասարդ մը որ իր դէմը նստեր էր։ Երիտասարդը բարկացաւ և պատասխանեց թէ հակառակ իր անհարութեան կըրնար հետեւեալ օրն երեք անգամ ընդարձակ թաղի

մը չրջանն ընել՝ կռնակն առած ահագին Տոքթորը։ Բժիշկը հաւանեցաւ և յիսուն ոսկի գրաւ դրաւ։ Հետեւեալ օրն երիտասարդն իր խոստմանը համեմատ որոշեալ տեղն եկաւ ու յայտարարեց թէ ինքը գրաւ դրեր էր բժիշկը կրելու, բայց ոչ ըզգեստները, ուստի պէտք էր հանուէր։ Տոքթորը նեղը մնաց և ստիպուեցաւ վճարել յիսուն ոսկին, որովհետև հանդիսականք իրաւունք տուին գիւղացւոյն։

Թելադրութիւններ. — Հարցումներով բացատրել չեղագիրները. — Զրուցագրել հատուածները. — Որոշել անուններն ու սեռի խնդիրները։

ԳԱԳՈՀ ՓԻԼԻԿ

Ա.

Առմանիմ ու զարմանք տիրեց Փիլիկին
Տրտունջ ու բողոք հանեց դէպ երկին
Թէ կարգ ու կանոն արարածին մէջ
Շատ ծուռ ու մուռ են, խառնակ ու շփոթ։
— «Վեր նայեցէք ծառին խոշոր
Ուր կան փոքրիկ ընկոյզներ կլոր,

Իսկ բարակուկ ցածուկ ոստին՝
Ձմեռուկներ մեծ, ահագին։
Ես Աստուծոյ տեղն ըլլայի,
Հակառակը կը գործէի։
Ինչ և իցէ, եղածն այս է։
Ինչ որ ինծի նայիմ, քունս եկած է,
Հանգչիմ քիչ մը, առնեմ ես զով,
Խաղաղ քաշեմ քուն անվրդով»։

Փլիլիկ աղբօր քէյֆիկ տեղն էր,
Ի՞նչ էր պակաս, փորն իսկ կուշտ էր։

Բ.

Սակայն այս իր ֆէյքիկ լաւ
Ֆիթէն բերնէն շուտ եկաւ։
Ցանկարծ մէկ ընկոյզ թա վերէն փրթաւ
Փլիլիկի ճակտին շրախ մը զարկաւ։
Ցատկեց իր տեղէն, ահա՛ իր ճակատ
Գտաւ կոտրտուած ու կարմիր ներկած։
Հեկեկաց իսկոյն ու բազկատարած՝
—«Ուղիղ են, գոչեց, գործք քո, Տէ՛ր Աստուած,
Չի ձմերուկներն երէկ ըլլային
Իմ ուզածիս պէս՝ հոս վերեւ ծառին,

Գլուխս և ուղեղս չախչախուած էին։
Աստուած իմ քեզի փաթռք ու պատիւ միշտ։»

Թելադրութիւններ. — *Բացատրել չեղագիրներն ու գրուցագրել հատուածը։*

ՀԱՋՈՒԱԳԻՒՏ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ

Ղուկաս ու Մարկոս իրարու այնպէս հաւատարիմ բարեկամ էին որ մինչեւ անգամ պատրաստ էին իրարու համար մեռնիլ։ Գործն այնպէս բերաւ. որ Մարկոս պատիժ կրէ։ Դատապարտեալը խնդրեց որ քանի մը օր չնորհուի իրեն՝ անձնական գործերը կարգի դնելու համար։ Ղուկան երաշխաւոր տուաւ։ Որոշուած օրը կը մօտենար և դեռ չէր դարձած Մարկոս։ Ամենքը սկսան քամքասել երաշխաւորն և զայն յիմար կը համարէին։ Բայց որոշեալ օրը հասաւ Մարկոս։ Դատաւորը զարմացած ու հիացած անոնց հաւատարմութեան վրայ՝ իր վճիռը փոխեց։

Թելադրութիւններ. — 1. *Որո՞նք էին իրարու հաւա-*

տարիմ. — Մարկոսի ինչ պատահեցաւ. — Երաչխաւորն ինչ ըրաւ. — Դատաւորն ինչ և ՚ի՛րը ըրաւ. — Այս հատուածէն ինչ կրնանք սորվիլ:

2. Բացատրել չեղագիրները.. — Ուղղագրել հատուածը:

3. Որո՞ւն կ՚ըսուի ստորոգելի. — Ո՞ր բառերը ստորոգելի են այս հատուածին մէջ:

ԽՈՋԿԱՊՆԻՈՅՆ ԱՆԿՈՒՄԸ

Ամառուան մէջ տաք օր մը, Աֆիսը կաղնիի մը տակ քնացեր էր, երբ իոզկաղին մը ինկաւ իր առաջայր ցուռկին վրայ: Սարսափահար՝ ցատկեց ելաւ, ու փախաւ: Ձամբայն մուկի մը հանդիպեցաւ. «Աստուած իմ, կաղնիի խոշոր ճիւղ մը ինկաւ վրաս», ըսաւ ու մեկնեցաւ: Մուկը վազեց ճագարին քով գնաց՝ որ մերձակայ դաշտին մէջ կը ճարակէր. «Եղածն իմացա՞ր, ահագին կաղնի մը ինկեր է աքիսի մը վրայ:» Իրիկունը ճագարը գործն իր բարեկամներուն պատմեց. «Կ՚երեւայ թէ, ըսաւ անոնց, կաղնին ահռելի գոռումով մը տապալեր է, որոտումներու և փայլակներու մէջտե-

ղը։ » Անծեղն այն տեղէն կ'անցնէր, լսեց և գնաց ամէն տեղ չաղակրատեց. «Ճշմարիտ գետնաշարժ մըն է եղեր, կ'ըսէր, աւաղ, չեմ գիտեր թէ քանի՞ հոգի մեռեր՝ է։» Հետեւեալ առտուն երկրին բոլոր անասուններն այս զարհուրելի աղէտքին վրայ կը խօսէին ։

Թելադրութիւններ. — Հարցումներով բացատրել չեղագիրները. — Զրուցագրել հատուածը. — Որոշել անուններն ու բայերը ։

ԽԱԲԵԲԱՅ ՄԱՐԴՆ ԻՆՔ ԻՐ ԴԱՏԱԽԱԶՆ Է

Վաճառական մը ուղտապանի մը յանձնեց մեծաքեռ կծիկներ որ Հալէպէն կ. Պոլիս տանի, ինքն ալ միասին ճամբայ ելաւ ։ Բայց ճամբայն հիւանդացաւ և չկրցաւ հետեւիլ կարաւանին : Ուղտապանը կարծեց թէ վաճառականը մեռած է, ծախեց մեծաքեռ կծիկներն ու փոխեց իր գրաղումը: Վաճառականն ապաքինեցաւ, եկաւ և երկար ատեն փնտռեց ուղտապանը։ Վերջապէս գտաւ։ Սա ուրացաւ: Վաճառականը դատարանի դիմեց։

Ուղտապանն այլ և այլ խօսքերով կ՝աշխատէր ինքզինք արդարացնել և կը պնդէր թէ երբէք ուղեւապանութիւն ըրած չէ։ Հանճարեղ դատաւորը մէջտեղ մը խորհեցաւ որ ուղտապանին խոստովանել տայ իր ստախօսութիւնը։ Երկուքն ալ դատարանէն դուրս հանել տուաւ։ Երբ քիչ մը հեռացան, դատաւորը «Ուղտապա՛ն, ուղտապա՛ն, քեզի խօսք ունիմ» ըսաւ։ Ուղտապանն իսկոյն ետ դարձաւ։ Այն ատեն դատաւորը վճռեց որ ո՛չ միայն վճարէ մեռաքսի գինը, այլ և սուտ երդումին համար տուգանք հատուցանէ։

Թելադրութիւններ. — 1. Վաճառական մը ի՞նչ յանձնեց ուղտապանի մը. — Ուղտապանն ի՞նչ ըրաւ. — Վաճառականն որո՞ւ դիմեց. — Դատաւորն ի՞նչ ըրաւ։

2. Բացատրել չեզոգիրները. — Զրուցապրել հատուածը։

3. Որոշիկ յօդերը։

ՇԱՐՈՒԱՍՏՆԵՐՆ ՈՒ ԱՂՔԱՏՆԵՐԸ

Ելևէջաւանի մը ոսկերաներն օր մը սկսան երարու հետ վիճաբանիլ։ Վերիններըը գոռոզու-

թեամբ կ'ըսէին վարիններուն. «Ինքզինքնիդ մեզի հետ մի՛ բաղդատէք, դուք մեզի հաւասար չէք։ Տեսէ՛ք, մենք ի՛նչ մաքուր ենք, մինչդեռ դուք աս ցեխին ու փոշիին մէջ թաթխուած ու աղտոտած էք. բնութիւնը ձեզմէ բարձր ստեղծած է մեզ։» Իմաստուն մարդ մը որ հոնկէ կ'անցնէր՝ այդ խօսքերը լսեց, ժպտեցաւ ու ելնարանը հակառակ կողմը դարձուց, այնպէս որ վերի ցախկները վար իջան և վարիններրը վեր ելան։ Այս առակը մեր կեանքին պատմութիւնն է։ Անակնկալ դէպք մը կը բաւէ շատ անգամ մարդոց դիրքը տակնուվրայ ընելու։ Կը պատահի որ հարուստները կ'աղքատանան և աղքատները հարուստներուն տեղը կ'անցնին։

Թելադրութիւններ. — Հարցումներով բացատրել շաղափրները. — Զրուցադրել հատուածները. — Որոշել կանոններն ու բայերը։

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ՈՒՂՂԷ ԲՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Աշոտ ժիր, սրամիտ ու զարգացեալ էր։ Շատ մը թերութիւններ ալ ունէր, բայց ուսմամբ

ու կրթութեամբ սանձահարեց զանոնք։ Արշակ ալ նախապէս բթամիտ ու ապուշ էր ու շատ մը թերութեանց տէր։ Երբ զայն կը յանդիմանէին էր ևախկին բնաւորութեանց համար, պատասխանեց. «Կրթութեամբ յաղթեցի բնութեանս, ասոր համար արհամարհուելո՞ւ եմ ձեզմէ։ Մարդ կը ծնի շատ թերի։ Կամքով, ջանքով, կրթութեամբ կ'ուղղէ իր յոռի, տգեղ կողմերը։ Վրաս ծիծաղելու, զիս յանդիմանելու և արհամարհելու տեղի չկայ», ըսաւ Արշակ։

Թելադրութիւններ. — 1. Աչոտ ինչպէս էր. — Արշակ. — Ինչո՞ւ կը յանդիմանէին զանիկա. — Ինչ պատասխանեց. — Մարդ ինչպէս կը ծնի. — Ի՞նչ կ'ընէ. — Արշակ ինչ աւելցուց։

2. — Բացատրել չեղագիրները. — Գրուցագրել հատուածը։

3. Որոշել թէ՛ քանի տեսակ նախադասութիւն կայ։

4. Որո՞ւ կ'ըսուի բացայայտիչ. — Բացայայտեալ. — Որոշել թէ որո՞նք են բացայայտիչներն ու բացայայտեալները։

ՅՈՒՍԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆ

Իշխանի մը որդին օր մը գնաց շինականի մը քով մրգ ուտելու։ Շինականն ահագին մեծութեամբ շողգամ մը ներկայացուց։ Իշխանը պարգեւին համար չնորհակալ եղաւ շինականին և հրամայեց հազար ղրուշ տալ անոր։ Գիւղացիները մէկը լսելով իշխանին այս առատաձեռնութիւնը՝ յոյս ունէր որ ընտիր ձի մը եթէ ընծայ տանէր անոր, մեծ պարգեւներ պիտի ստանար։ Գնաց պալատ. իշխանն ընդունեց անոր բերած ձին, գովեց և ըսաւ. Բերէ՛ք շողգամս, ահա՛ ձեզի պարգեւ հազուագիւտ շողգամ մը որ այնքա՛ն պատուական է իր տեսակին մէջ, որքան ձեր բերած ընծայն։ Երթաս բարով, շատ չնորհակալ եմ։»

Թելադրութիւններ. — 1. *Իշխանի մը որդին ի՞նչ ըրաւ. — Ի՞նչ վճարեց շինականին. — Ի՞նչ յուսով շինականը ձի մը ընծայ բերաւ. — Իշխանազունն ի՞նչ ըրաւ. — Ի՞նչ բարոյական կրնաք քաղել։*

2. *Բացատրել չեղագիր բառերը։*

3. *Ո՞ր բառերն անուն, ո՞ր բառերը բայ կը ցուցնեն. — Որոշել նիւթական, թանձրացեալ ու վերացեալ անունները։*

Ա. Ո Ա. Ծ

Ջուրը գայ, ջաղացդ աղայ.
Խճնդն ուտէ, ելլէ խաղայ։

*
* *

Տգէտ ես ու խոնարհ եղիր,
Գիտունի չափ պատիւ ունիս.
Գիտուն ես ու հպարտ եղիր,
Տգէտի չափ պատիւ չունիս։

ՀԵԶԱՀՈԳԻ ԱՆՁԵՐ

Պաշտօնատար մը իր պաշտօնատան մէջ հասարակաց գործերու պարապած ըլլալով՝ ամբարիշտ ու անզգամ մարդ մը սկսաւ նախատել զայն։ Պաշտօնատարն այս բանին համբերեց և չպատասխանեց։ Մարդն իր նախատինքը չարունակեց։ Պաշտօնատարն երբ իրիկունն անտարբերութեամբ տուն կը դառնար, նոյն անամօթ մարդն անոր ետևէն երթալով՝ ինչ նախատինք որ ըսես թափեց բերնէն։ Իսկ պաշտօնատարը տուն մտնելով՝ հրամայեց իր ծառայներէն մէկուն որ ջահը վառէ և այդ մարդն իր տունը տանի։

Թելադրութիւններ. — 1. *Ամբարիշտ մարդ մը ինչ ըրաւ. — Պաշտօնատարը պատասխանե՞ց. — Ինչ ըրաւ. — Այս հատուածէն ինչ կրնանք սորվիլ։*

2. *Բացատրել չեղագիրները. — Ջրուցագրել հատուածը։*

3. *Որոշել անցեալը, ներկան, անկատարը։*

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Լերան ետև կէս հաց։

(Լուսին)

ՎԱՐԴ, ԿԱԿԱՉ

Իր գեղեցիկ տեսիլն ու անուշահոտութեան համար ծաղիկներու թագուհի կը կոչուի վարդը որ թուփերու վրայ կը բուսնի։ Վարդին տերևները պինդ ու երկայն են, շագանակագոյն թունը ու կանաչ ներաքոյս շառաւիղները մանր փուշերով ջրջապատուած են։ Վարդին տերեւները կլոր են, շուրջը սուր ատամներով։ Ծաղիկները կարմիր կ'ըլլան, երբեմն ալ՝ ճերմակ ու դեղին։ Մէկ թուփի

վրայ բոլոր ծաղիկները մեւնոյն գոյնը կ'ունենան։ Մեծ վարդենիներն աւելի գնդաձեւ կոկոններ ունին։

Կակաչը պարտէզի գեղեցիկ ծաղիկ մըն է. բայց հոտ չունի։ Սոխին արմատէն կը բուսնի անիկա, կոճղիկը հողին մէջ թելի նման մանր ծիլեր կ'արձակէ։ Ցողունին վրայ կը բացուի զանգակի նման ծաղիկ մը։ Կակաչները դեղին, կարմիր և գոյնգոյն կ'ըլլան։

Թելադրութիւններ. — 1. Վարդն ինչ կը կոչուի. — Կրնա՞ք նկարագրել վարդը. — Կակաչը։

2. Բացատրել չեղագիրները. — Ջրուցագրել հատուածը։

3. Որո՞ւ կ'ըսուի յօդ. — Կրնա՞ք որոշել յօդերը։

4. Որո՞ւ կ'ըսուի յարաբերական դերանուն. յարաբերեա՛լ. — Որոշել յարաբերականն ու յարաբերեալը։

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Աստուած չինեց,
Մարդը քակեց։
(Խաղող)

ԾԱՂԻԿՆԵՐՈՒՆ ԵՐԳԸ

ՎԱՐԴ

Ձիս ամէն մարդ կը կոչէ
Ծաղիկներու թագուհի,
Որովհետեւ իմ ծաղիկս
Սիրուն գոյն ու հոտ ունի։
Թէեւ կանայ իմ թուփը
Շատերու ձեռքը կը ծակէ,
Բայց այս աւմեղ յանցանքը
Ինձ ամէն մարդ կը ներէ։

ՇՈՒՇԱՆ

Իմ սպիտակ կոկոնի
Մէջ կան թուրմուռիֆ շատ ու շատ,
Ոսկեձման ներքո փոշի
Մեղուներու բազմաշխատ։
Իմ ցողունս է խիստ բարակ
Եւ գագաթս գեղեցիկ,
Տերեւներս ընդարձակ,
Իսկ ես ինքս շատ հեզիկ։

Թերթերուս մէջ հիւրասէր
Թիթեռ, մեղու և մրջիւն
Հանգիստ կարող են գտնել
Ջերմ բարեկամ իմ սիրուն։

Թելադրութիւններ. — 1. Բացատրել չեղագիրները. — Ջրուցագրել հատուածը։

2. Գտնել յօդերը։

3. Ե՞րբ և, ճրբ ը կը դնենք։

ԲՈՅԱԵՐԸ

Բոյսերը կ'ապրին, կեանք ունին։ Հունտէ յառաջ կուգայ բոյսը. կ'աճի հողէն՝ անունդ քաղելով, և օր մըն ալ կը ծերանայ ու կը ջնջուի։

Բոյսերուն կազմուածքը սապէս է. հողին մէջ մաս մը ունին որ արմատ կը կոչուի, արմատէն վեր հողին վրայ կանգնած մասը ցողուն կ'ըսուի, ցողունին ու անոր ճիւղերուն վրայ տերեւներ կան, ծաղիկը կը գտնուի տերեւներուն մէջտեղ։

Խոշոր տունկերը կը կոչուին ծառ, ինչպէս՝ խնձորենի, սեւեր պզտիկները՝ թուփ, ինչպէս՝ վար-

դևնի: Թուփերուն և ծառերուն բունը դրսէն հաստ կեղև մը ունի. անկէ ներս է փայտն որ տարիքին համեմատ հաստ կ'ըլլայ. կեդրոնը կա-կուղ է և ուղեղ կը կոչուի: Երբ բուն մը լայնքէն կարենք, կեդրոնին բոլորտիքը փայտը խաւ ի խաւ կազմուած պիտի տեսնենք. այդ խաւերը, այսինքն՝ թուխ գիծերը համրելով՝ ծառին տարիքը կրնանք գիտնալ:

Բոյսերը արմատներով, ցողունով ու տերեւ-ներով շնչառութիւն կ'ընեն:

ԲՈՑՍԵՐԸ ՍԱ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆ ՈՒՆԻՆ

ծաղիկ թացողներ { Երկբլթակներ՝ շուքիա / Միաբլթակներ՝ ցորեն }

ծաղիկ չթացողներ Սունկ

Բլթակ. երբ լուբիայի հունտը քննենք, կը տեսնենք որ հունտը մաշկով մը պատած է, մաշկը վերցնելով՝ կ'ունենանք երկու կէս լուբիա որոնք իրարու կցուած են մասով մը: Երկու կէսերը կը կոչուին բլթակ, զանոնք կցող մասն ալ՝ սաղմ: Հունտին այն մասն է սաղմն որ երբ ծլի, արմատի, ցողունի ու տերեւի կը փոխուի: Մէկ բլթակ ունե-

ցողը կը կոչուի միաբլթակ, ինչպէս՝ ցորեն, արմաւ, երկու բլթակ ունեցողներն ալ՝ երկբլթակ, ինչպէս՝ նուշ, կաղին, եւն.

ԲԱՆՋԱՐԱՆՈՑԻ ԲՈՑՕՆԵՐ

Բանջարեղէններէն շատերուն արմատը կ'ուտուի, ինչպէս՝ շողգամ, ստեպղին, կաղիկաւռ, բողկ, ոմանց տերեւակներն եփելով՝ կ'ուտենք, ինչպէս՝ կաղամբ, շոմիլ, պրաս, շատերն ալ առանց եփելու կ'ուտենք, ինչպէս՝ ազգասմեղ, եղերդ, հազար, որոնցմէ աղցան կը շինուի։

Կան ուրիշ բանջարեղէններ ալ որոնց հատիկները կ'ուտուին, ինչպէս՝ղուրիա. սիսեռ, ոսպ, մաշ։

ՑՈՐԵՆԸ, ԳԵՏՆԱԽՆՁՈՐԸ

Ցորենը մարդոց սնունդին համար ամէնէն կարեւոր հացաբոյսն է։ Ցորենը կը ցանուի կամ աշնան վերջերն և կամ գարնան սկիզբները։ Գարնան ցորենը կ'աճի, ամառ ատեն կը հասուննայ, հասկեր կը կապէ։ Ամառ ատեն հասկերը կը դեղնին. ցորենին հատիկներն եղած են. կը հնձեն զանոնք և կը ժողվեն շտեմարաններու մէջ։

Ցորենի հասկերը կալին մէջ կը ձեժեն և յարդը կը զատուի հատիկներէն։ Ցորենը ջրաղացին մէջ կ'աղան և ալիւր կը պատրաստեն։ Ալիւրը բարակ մաղէ կ'անցնեն և թեփը կ'ելլէ։ Բարակ ալիւրէն հաց կը պատրաստուի։

Գետնախնձորն ալ շատ կարեւոր տուն մըն է, աշնան արմատները հողին տակէն կը հանեն, չոր ու մութ տեղեր կը դիզեն։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲՈՅՍԵՐ, ԹՈՒՆԴԻՈՐ ԲՈՅՍԵՐ

Բժշկական բոյսերը անոնք են որ իբր դեղ կը գործածուին, ինչպէս՝ ականանուխ, մողոշ, տուղտ։ Ատոնք կը ժողվեն, կը չորցնեն, յետոյ կը խաշեն ջուրը խմելու համար, կամ կը փշրեն փոշին գործածելու համար։

Բոյսեր ալ կան որ թոյն կը պարունակեն, ասոնց կ'ըսուի թունաւոր բոյսեր, ինչպէս՝ մոլեխիւղ, շանիշոտիկ, եւն։

Բուրաստանի մէջ կը մշակուին յարգի ծաղիկներ՝ վարդ, շահնայրակ, մանիշակ, շահորաւմ, շուշան, յակինթ, կակաչ, հրուռմ, ձարգիս։

Թելադրութիւններ. — *Որո՞ւ կ'ըսուի յատկացուցիչ։ —Յատկացեալ։ — Որոշել յատկացուցիչներն ու յատկացեալները։*

ՅԻՍՈՒՍԻ ՈՏՆԼՈՒԱՅՆ ԵՒ Ս. ԸՆԹՐԻՔԸ

Բաղարջակերաց առջի օրը Յիսուս Երուսաղէմի վերևատունը Զատկի գառն իր աշակերտներուն հետ կերաւ։ Յետոյ մէջքը ղեկնջակ մը փաթթեց, կոնքին մէջ ջուր լեցուց և սկսաւ իր աշակերտներուն ոտքերը լուալ ու փաթթուած ղեկնջակովը սրբել։ Վերջը դարձեալ սեղան նստաւ և ըսաւ. «Ուզեցի որ չարչարուելէս առաջ այս զատիկը ձեզի հետ ուտեմ։ Գիտեմ որ ձեզմէ մէկը պիտի մատնէ։ Անոնք սկսան տրտմիլ և մի առ մի ըսել. «Միթէ ե՞ս եմ։» — Ան՝ որ ինձի հետ ձեռքը պնակը տարաւ՝ պիտի մատնէ։»

Ասիկա Յուդան էր որ ըսաւ. «Վարդապե՛տ, մինչ ե՞ս եմ։» Յիսուս ըսաւ. «Դո՛ւն ըսիր։» Յուդա դուրս ելաւ, գիշեր էր. գնաց մատնեց Յիսուսը։

Եկան Յիսուսը նախ Աննա քահանայապետին և յետոյ Կայիափա քահանայապետին տարին։ Ժողովականները Յիսուսի դէմ սուտ վկայութիւններ կը փնտռէին որ զայն մեռցնեն, բայց չգտան։ Վերջը ղրկուեցաւ Պոնտացի Պիղատոս կուսակալին։ Ասիկա հրամայեց որ չարչարեն ու խաչեն Յիսուսը։

Թելադրութիւններ. — 1. Յիսուս ե՞րբ և ո՞ւր կերաւ Զատկի գառը. — Ընթրիքէն ետքն ինչո՞ր ըրաւ. — Ի՞նչ ըսաւ. — Ո՞վ մատնեց Յիսուսը. — Մատնութենէն ետքն ի՞նչ ըրին Յիսուսի։

2. Բացատրել չեղագիր բառերը. — Հատուածն ուղղագրել։

3. Ննջեցեալն ի՞նչ հարցումով կը դիմէք. — Որոշել ննջեցեալներն։

Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵՒ Ս. ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍ

Հայերն երկար ատեն ֆուրմերու և կուռֆերու պղտեցուԹեան տակ մնացին, մինչեւ որ Ֆրիստոսի Համբարձումէն ետք Թադէոս Առաքեալը Հայոց քրիստոնէուԹիւն քարոզեց Ֆրիստոսի 34 Թուականին։ Թադէոս ուրիշ տեղեր ալ պիտի երԹար քարոզելու, ուստի իշխուտուար Աղդէ անուն անձն եպիսկոպոս ձեռնադրեց և անցաւ գնաց Ս. Աբգարու ֆեոտոդի Սանատրուկին քով և զայն ալ իր հետեւորդներով քրիստոնեայ ըրաւ, մկրտեց։ Նոյնպէս և Սանատրուկի աղջիկը՝ Ս. Սանդուխտ։ Սանատրուկ վերջը ատիպեց իր աղջիկն որ ուրացաւ նոր կրօնքը, բայց ան չհնազանդեցաւ՝ ըսելով. «Ես կուռք չեմ պաշտեր։» Հայրն իր աղջիկն ու Թադէոս առաքեալը նահատակել տուաւ։

Թադէոսի մահէն ետք Յիսուսի առաքեալներէն ԲարԹուղիմէոս առաքեալն եկաւ Հայոց մէջ ու քրիստոնէուԹիւնը քարոզեց։ Իր հետը բերաւ Ս. Կոյսին պատկերը. Տիդրիս գետին եզերքը վանք մը շինեց Աստուածածնի անունով և այն պատկերը

հոն դրաւ։ Ս. Թադէոս և Ս. Բարթուղիմէոս մեր նախկին շուսաւորիչներն են։

Թելադրութիւններ. — 1. Նախորդներուն նման թելադրել։

2. Բացատրել չեղագիրները. — Հատուածն ուղղագրել։

3. Որոշել անուններու եզակին ու յոգնակին։

4. Որոշել հոլովներու տեսակները։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Հայոց Լուսաւորութեան ու հաւատքի հայրն է Սուրբ Գրիգոր։ Եւթաղ անունով մէկը զինք կեսարիա տարաւ։ Հոն մկրտուելով՝ Գրիգոր կոչուեցաւ և Փիրմիլիանոս եպիսկոպոսին տեսչութեան տակ քրիստոնէութեան ու գիտութեանց մէջ կրթուեցաւ։ Երկու որդի ունեցաւ՝ Վրթանէս ու Արիստակէս։ Դառն տանջանքներով ու լուսաւոր վարդապետութեամբ կռապաշտ Հայերը քիչ առնէն քրիստոնեայ ըրաւ, 301ին։ Այս միջոցին ձահատակուեցաւ Ս. Հռիփսիմեան կուսանք։ Կեսարիոյ

Ղեւոնդիոս Եպիսկոպոսէն Հայոց Հայրապետ ձեռնադրուելէն ետք, Ս. Գրիգոր գրեթէ 25 տարի նորադարձ հօտն իմաստութեամբ կառավարեց։ Վերջապէս ծերութեան պատճառաւ Հայ Եկեղեցւոյ հոգեւոր իշխանութիւնը յանձնելով իր Արիստակէս որդւոյն՝ Մանեայ այրն առանձնացաւ և հոն վախճանեցաւ 325ին։

Մեր Լուսաւորիչը կը տօնենք տարին երեք անգամ — Մուտն ի Վիրապն, Ելն ի Վիրապէն, Գիւտ Նշխարաց։

Թելադրութիւններ.—1. Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայոց ինչն է.—Ո՞ւր տարուեցաւ.—Ինչ տեսակ կըրթութիւն ստացաւ,—Հայերն ե՞րբ քրիստոնեայ դարձուց.—Ինչեր կրեց.—Այն միջոցին որո՞նք նահատակուեցան.—Ե՞րբ Մանեայ այրը քաշուեցաւ.—Ե՞րբ վախճանեցաւ.—Քանի՞ անգամ կը տօնենք Ս. Գրիգորը։

2 Բացատրել չեղագիրները.—Զրուցագրել հատուածը։

3. Բայը քանի՞ ժամանակ ունի.—Ո՞րն է անցեալ կատարեալը.—Որոշել անցեալ կատարեալները։

4. Որո՞ւ կ'ըսուի բացայայտիչ.—Որոշել բացայայտիչներն ու բացայայտեալները։

ՀԱՆԵԼՈՒԿ

Դգալ մը ներկ է,
Աչխարհ կը ներկէ։

(Առեւ)

Ս. ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵՒ

Մեծն Ներսէսի որդին էր Ս. Սահակ Պարթեւ Հայրապետն որ Կ. Պոլսոյ մէջ ծնաւ։ Իր հօրը հոգածութեամբ շատ ջարգացաւ և իր ժամանակակից գիտուններէն մէկն եղաւ։ Կղերականութիւնն ընդունեց ու Հայոց բարիք ընելու նպատակաւ քովը աշակերտներ ժողվելով՝ սկսաւ անոնց ուսումնական ու բարոյական կրթութեանը պարապիլ։ Իրեն կ'աշխատակցեր Ս. Մեսրոպ Մաշթոց վարդապետ որ Ս. Մեծն Ներսէսի աշակերտներէն էր ու մանկութենէն կը ճանչնար։ Ս. Սահակ կաթողիկոս 50 տարի վարեց կաթողիկոսութիւնը։ Ս. Մեսրոպ Ս. Սահակին հետ Հայոց լուսաւորութեան աշխատիլ սկսաւ։ Մինչև այն ատեն Հայ եկեղեցիներու մէջ տեղ մը Ասորերէն, տեղ մը Յունարէն կը կար-

պացուէր՝ Հայերէն գիր չըլլալուն համար։ Ս. Մեսրոպ և Ս. Սահակ ուրիշ գիտուններու ձեռնտուու-թեամբ երկար ատեն աշխատելէ ետք, վերջապէս գտան, 413ին, Հայոց գիրերուն 1500 ամեակը տօնեցինք 1913ին։ Ս. Սահակի, Ս. Մեսրոպի ու իրենց աշակերտներուն ձեռքով Հայերէնի թարգմանուեցաւ Ս. Գիրքը։ Այս երկու սուրբերն ալ Հայ եկեղեցւոյ ժամերգութիւնը ճոխացուցին։

Թելադրութիւններ. — 1. Որո՞ն որդին էր Ս. Սահակ Պարթև. — Ի՞նչպիսի մէկն եղաւ. — Ինչո՞ւ կղեբական եղաւ.—Ո՞վ էր իր օգնականը. — Ի՞նչի սկսան աշխատիլ. — Ե՞րբ գտան Հայոց գիրը. — Ի՞նչն Հայերէնի թարգմանեցին. — Ի՞նչը ճոխացուցին։

2. Բացատրել չեղագիրները. — Հատուածը գրուցագրել։

3. Գտնել բայերուն անցեալ անկատարը։

4. Որո՞ւ կ'ըսուի բացայայտիչ. — Բացայայտեալ.—Որոշել բացայայտեալները։

5. Քանի՞ տեսակ հոլովմունք կայ.—Որո՞նք են կատեհոլովները. — Անկանոնները. Որոշել — անկանոն հոլովումները։

ՏՕՆ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Հոգեգալուստէն ետքը Բ. կիրակին կը տօնուի Հայոց Առաջին եկեղեցւոյ հիմնարկութիւնն Էջմիածնի մէջ՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ձեռքով 303ին, որուն հազար վեցհարիւրամեակը մեծ հանդիսաներով տօնեցինք 1913ին։ Այս տօնը մեծ նշանակութիւն ունի ո՛չ միայն Հայոց եկեղեցական պատմութեան մէջ, այլ նաև բովանդակ Քրիստոնէական եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ։ Հայոց եկեղեցին Արեւելեան քրիստոնէութեան ամէնէն հին հաւատարիմ հաստատութիւններէն է և պահպանած ու տարածած է քրիստոնէութիւնն իր շրջակայները։ Այս տօնը կը կատարուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի «ելն ի վիրապէն» տօնէն մէկ օր ետքը։ Այդ օրը կ'երգենք «Էջ Միածինն ի հօրէ» շարականը զոր ամէն Հայ Քրիստոնեայ պոյտ գիտնալու է։

Թելադրութիւններ. — 1. *Ե՞րբ կը տօնենք Հայոց Առաջին եկեղեցւոյ հիմնարկութիւնը. — Ինչ նշանակութիւն ունի. — Ո՞րն է հին հաւատարիմ հաստատութիւնը. — Այդ օրն ինչ շարական կ'երգենք։*

2. *Բացատրել չեղագիրները. — Զրուցագրել հատուածը։*

3. *Որոշել նախադրութիւնները։*

Ս. Ո Ս. Ծ

Կրակն որ Աստուած վառէ՝
Մարդս մարել չէ կարող.
Ձրագն որ Աստուած մարէ՝
Մարդս վառել չէ կարող։

ԳԱՐՈՒՆ

Գարունն եկաւ զուարթ դէմքով,
Լեցուց դաշտերն հազար բերքով,
Գարի, վարսակ, ցորեն ունինք,
Ամէ ինչ կ'ուզենք, պէտք է հրճուիմ։

Այծ ու ոչխար, հաւ, սագ ու բադ,
Գիրուկ կովեր որ տան մեզ կաթ,
Մեր տարեկան պարէնն ունինք,
Ամէ ինչ կ'ուզենք, պէտք է հրճուինք։

Ձմրան հաւար տաք հանդերձանք
Կ'ըլլան մեզի քուրդն ու քաւնպակ.
Շերտաւ, մետաքս, զարդեր ունինք,
Ամէ ինչ կ'ուզենք, պէտք է հրճուինք։

Ահա պատրաստ ճաշ գեղջկական,
Ուտենք համով մեր հացն ու թան,
Կարագ, մածուն, հաւկիթ ունինք,
Ալ ի՛նչ կ'ուզենք, պէտք է հրճուինք։

Թելադրութիւններ. — Բացատրել չեղագիր բառերը. — Թելադրութեամբ գրել հատուածը։

Ա Ռ Ա Ծ

Դուն թէ գիտես հազար բան՝
Մէկ գիտցողին բան հարցուր։
Գուցէ առնես պատասխան
Քու հազարէդ նոր ու սուր։

ՁՈՐՍ ԵՂԱՆԱԿ

Ձորս ընկեր են, բոլոր տարին
Երկրին վրայ կը պտըտին.
Ձորան ալ ունին զատ զատ հասակ,
Պարգեւնին է հազար տեսակ։

Առջևևեկն է մէկ պատանի,
Բողբոջ, տերեւ, սաղարթ ունի,
Կայտառ արեւ, կանանչ աւոտ,
Որոնց տղայք են միշտ կարօտ։

Երկրորդ ընկերն՝ երիտասարդ,
Կուտայ մեզի անձրև առատ,
Ծաղիկ ցանէ ան ամէն դի,
Ծոյսեր կուտայ առատ հունձքի։

Երրորդ ընկերն՝ այր չափահաս,
Միրգով լեցուն ունի մի թաս.
Կը բաժնէ նա տղոց իր գանձ՝
Ծիրան, խնձոր, խաղող ու տանձ։

Չորրորդ ընկերն է ձերունի,
Ցուրտ ու խաւար շալկած ունի,
Այգի անտառ ամայացած,
Դաշտ ու արօտ ձիւնով լեցուած։

Թելադրութիւններ. — Շեղագիրները բացատրել.— Գրուցատրել հատուածը։

ԶԳԱՅԱՐԱՆՔ

Հինգ զգայարանք. — *Մարդ ունի հինգ զգայարանք — տեսանելիք, լսելիք, հոտոտելիք, ճաշակելիք, շօշափելիք:*

ՏԵՍԱՆԵԼԻՔ=ՏԵՍՈՂՈՒԹԻՒՆ

Աչք. — *Տեսողութեան գործարանն է աչքը: Առջեւի կողմէն դիտենք աչք մը, կը տեսնենք որ անիկա փոքրիկ գնդակի մը կը նմանի և կը շարժի վեր վար, աջ ու ձախ, արտեւաններու ներքև: Աչքին մէջ կը տեսնենք սպիտակ մաշկ մը որ կը կոչուի սառնեւնի. ասոր մէջտեղ կը գտնուի կլոր մաս մը թուխ կամ կապոյտ՝ որ կը կոչուի ծիածան, իսկ ծիածանին կեդրոնը կը գտնուի ուրիշ փոքրիկ կլորաձև մաս մըն ալ՝ բիբ: Արտեւաններու եզերքը թարթիչներ կան: Ծօնքն ալ աչքին վերեւը մազերէ բաղկացած աղեղ մըն է որ կ'արգիլէ ճակտէն հոսող քրտինքն աչքին մէջ երթալէ:*

Տեսողութիւն. — *Լոյսը բիբին մէջէն կ'անցնէ*

և աչքէն ներս կը մտնէ։ Աչքին ներսի կողմը կը գտնուի խոշոր ջիլ մը որ կը կոչուի տեսողական ջիղ։ Դուրսի առարկայներէն եկող լոյսը բիբէն ներս կը մտնէ և կը հասնի տեսողական ջիղին որ առարկայներուն տպաւորութիւնը, այսինքն՝ աչքին տեսածը կը հաղորդէ ուղեղին։

ՃԱՇԱԿԵԼԻՔ

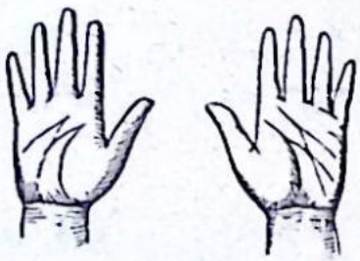
Լեզու. — Ճաշակելիքի գործարանն է լեզուն, որուն վրայ փոքրիկ ցցուածքներ կը տեսնենք, երբ նայինք։ Ջիղերուն բարակ թելերուն ծայրերն այս ցցուածքներուն մէջ կը գտնուին. սոսնք համի տպաւորութիւնը կ'առնեն, կը տանին ուղեղին։

Անուշ, լեղի, կծու, թթու, թթուաշ, աղի համեր կան. լեզուն ու քիմքը կը զգան այս համերը։

Թելադրութիւններ. — 1. Մարդ քանի՞ զգայարանք ունի. — Ո՞րն է տեսողութեան գործարանը. — Ինչի՞ կը նմանի. — Աչքին մէջ ի՞նչ կայ. — Տեսողութիւնն ի՞նչպէս կը կատարուի. — Ո՞րն է տեսողական ջիղը. — Դուրսի առարկաներն ի՞նչպէս կը տպաւորուին մեր մէջ. — Ո՞րն է ճաշակելիք զգայարանքը. — Ի՞նչպէս համի տպաւորութիւնը կ'առնենք. — Քանի՞ տեսակ համ կայ. — Որո՞նք կը զգան այս համերը։

2. — Բացատրել չեզագիրները. — Զրուցագրել հատուածը։

3. — Որոշել ածականներն և վերացեալ ու թանձրացեալ անունները։

ՇՕՇԱՓԵԼԻՔ

Շօշափելիք. — Իրաւ է որ մեր ժարմնին բոլոր մորթերը, այսինքն՝ մեր ամբողջ մորթը կրնայ շօշափել և զգալ, բայց ամէնէն շատ զգայուն են մատներուն ծայրերը։ Մատի մը ծայրով աւելի լաւ կը հասկնանք թէ գմելի մը սո՞ւր է թէ ոչ, քան այն մատի ետեւի կողմով։

Շօշափելիքով կը զգանք բանի մը տաք կամ պաղ, թաց կամ չոր, կարծր կամ կակուղ, ողորկ կամ դէրբուկ, հեղուկ կամ հաստատուն, փոքր կամ մեծ ըլլալը։

Մազ. — Մորթին վրայ տեղ տեղ ստեւ կը բուսնի. մազ կը կոչուի երկայն ստեւը։ Գանկին մորթին վրայ առատ մազեր կան։

Մազերը, ատեւները չարունակ կ'աճին, կ'երկարին մորթին մէջտեղէն դէպի դուրս։

Ֆրտիճ. — Մորթը ծակոտկէն ըլլալով՝ անոր ծակերէն ներս օդ կը մտնէ ու կ'ելլէ. այս ալ մորթին շնչառութիւնն է։ Երբ շատ տաքնանք, մորթին ծակերէն դուրս կը հոսի ջուր մը որ ֆրտիճ կը կոչուի։

ՀՕՏՕՏԵԼԻՔ

Քիթ. — Հոտոտելիքի գործարանն է քիթը. ասոր ներսի կողմը տարածուած են զգացող չիլերն որ հոտը կը զգան։ Հոտը հոտաւէտ մարմիններու ոգին է որ օդին մէջ կը գտնուի ցան ու ցիր։ Ասիկա երբ ռունգերէն ներս կը մտնէ, զգացող չիլին վրայ կ'ազդէ։

Քիթին երկու ծակերը ռունգ կը կոչուին։ Քիթը ներսէն կոկորդին վրայ կը բացուի. այդ տեղը կը կոչուի քթի խոռոչ։ Քիթէն ընելու է շնչառութիւնը. բերնով շնչելը պատասկար է ձմեռը։

ԼՍԵԼԻՔ

Ականջ. — Լսողութեան գործարանն ականջն է։ Ականջին արտաքին մասը կը կոչուի բաւիղ։ Անոր մէջտեղի ծակը կը կոչուի ականջի արտաքին խողովակ, որուն խորը գոյած է թմբկամաշկը։ Թմբկամաշկէն անդին ականջին ներքին մասն է, ուր կը գտնուի լսողական ջիղն որ կը զգայ։ Լսողական ջիղն իր տպաւորութիւնը կը հաղորդէ ուղեղին։

Երկու ականջները դէմքին երկու կողմերը կը գտնուին։

Ձայն. — Խռչակն է ձայնի գործարանն, որ կը գտնուի շնչափողին սկսած տեղը, կոկորդին ստորոտը, ստուգին առջեւը։ Խռչակին մէջ բարակ երկու մաշկեր կան որոնք կը կոչուին ձայնաշար։ Երբ ձայն հանել ուզենք, ձայնալարերը կը տարածուին խռչակին մէջ։ Շնչուած օդը զանոնք կը թրթռացնէ և ահա ձայն կ'ելլէ։

Թելադրութիւններ. — Նախընթացին նման թելադրել։

ՋՂԱՅԻՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆ

Զգայութիւն. — Երբ մատներնիս կրակին մօտեցնենք, կը զգանք որ մեր մարմինը կ'այրի։ Երբ աւելունիս գրասեղանին վրայ դնենք, դիմադրութիւն մը կը զգանք։ Երկու պարագայներուն մէջ ալ զգայութիւն մը կը կրենք։

Ջիղերը, ողնուղեղը, ուղեղը մեր մարմնոյն զգայութիւն ընդունող մասերն են։

Ջիղ, ողնուղեղ. — Շնչերակներու և երակներու քովերէն ամբողջ մարմնին մէջ տարածուող ամէնէն բարակ թելերը կը կոչուին ջիղ։ Գրեթէ բոլորը կուգան կը միանան չուանի մը պէս երկար, ապիտակ ծուծի մը վրայ որ ողնուղեղ կը կոչուի։ Ողնայարին մէջ կը գտնուի ողնուղեղը։

Ուղեղ. — Ողնուղեղին վերի մասը խոշոր գանգուած մըն է որ դրուած է գանկին մէջ և կը կոչուի ուղեղ։

Ջիղերն ու ողնուղեղն իրենց ընդունած բոլոր զգայութիւնները կը հաղորդեն ուղեղին։ Ուրեմն՝ մեր մարմինն ինչ որ զգայ, ուղեղն է որ կ'ամփոփէ անոր բոլոր զգայածները։

Ասկէ զատ ուղեղէն է որ կը սկսին բոլոր մեր շարժուածները, այսինքն՝ ձեռքերնիս վեր կը բարձրացնենք, կը քալենք, կը վազենք, կը խաղանք։

Ուղեղը, ողնուղեղն ու բոլոր ջիլերը կը կազմեն Զգային դրութիւնը։

Թելադրութիւններ.—1. Ե՞րբ զգայութիւն կը կրենք։ — Որո՞նք են զգացողութիւն ընդունող մասերը.—Որո՞նք կը կոչուին ջիլ. — Ո՞րն է ուղեղը. — Ողնուղե՞ղը.—Ջիլերն ու ողնուղեղն ի՞նչ կ'ընեն. — Ուղեղն ի՞նչ կ'ընէ. — Որո՞նք կը կազմեն Զգային դրութիւնը։

2. Բացատրել չեղագիրները. — Ուղղագրել հատուածը։

3. Որոշել ենթակաները ու բայերը։

ՇՆՉԱՌՈՒԹԻՒՆ

Մարդ ապրելու համար պէտք է որ շունչ առնէ, այսինքն՝ օդը պէտք է որ քիթէն ու բերնէն ներս մտնէ ու դուրս ելլէ. ատոր կ'ըսուի շնչառութիւն։ Եթէ բերանիս ու քիթերնիս բոլորովին գոցենք, քանի մը վայրկեանէն անշունչ կը խեղդուինք։ Շնչառութեան միջոցաւ կը մաքրուի արիւնը։

Շնչառութեան գործարանն երկու թոքերն են։ Թոքերն երկու խոշոր, շատ կակուղ ու վարդի գոյնով պարկերու կը նմանին. դրուած են կուրծքին մէջ, սրտին աջ ու ձախ կողմերը։

Երբ չունչ առնենք, օդը քիթէն կամ բերնէն ներս մտնելով՝ կոկորդէն, խոչակէն, շնչափողէն ու ցնցուղներէն անցնելէ ետքը, կը լեցուի թոքերուն մէջ. այն ատեն կուրծքին վարի կողմը կ'ուռի։

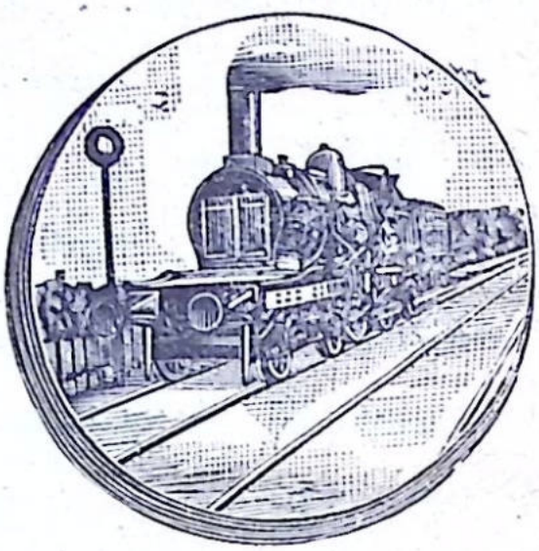
Թելադրութիւններ. — 1. Ինչո՞ւ չունչ կ'առնենք. — Ինչպէս չունչ կ'առնենք. — Ե՞րբ անչունչ կը խեղդուինք. — Որո՞նք են Շնչառութեան գործարանները. — Ինչի՞ կը նմանին թոքերը. — Ինչպէս չունչ առնելու է։

2. Բացատրել չեղափիրները. — Զրուցապրել հատուածը։

3. Որոշել թէ ո՛րն անուն, ո՛րը բայ կը ցուցնէ։

Ա Ռ Ա Ծ

Աստուծոյ իմաստութիւնը կը տեսնուի ամէն բանի մէջ։

ԱՌԱՆՑ ՁԻՈՒ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Մարդ անբաւական համարեց ձիով ու սայլակով ճամբորդելը թէ՛ ճամբէն և թէ՛ խճուղիներէն. սկսաւ մտածել ուրիշ ճար գտնել և հնարեց երկաթուղին։

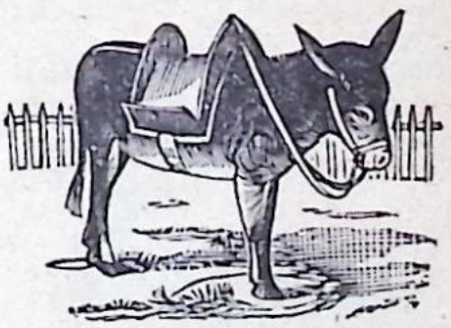
Սարեր բանդեց, դաշտեր հաւասարեցուց, կամուրջներ ձգեց և սլաքի ճման ուղիղ ճամբայ շինեց, այնպէս որ կարծես թէ կտոր մը կտաւ էր փռուած։ Այս կտաւին վրայ կը ձգէ անիկա երկաթէ շաւիղները, իսկ շաւիղներուն վրայ կը դնէ երկաթէ մեքենայ մը որուն մէջ կան հնոց, կաթսայ ու ծխհան։ Հնոցին մէջ փայտ կամ ածուխ կը դնէ. անով ջուրը կ'եռայ և շոգւոյն զօրութեամբ մեքենան կը գլորի առանց ձիու, բայց

այնքան արագ որ մարդ ո՛չ մէկ ձիով կրնայ անոր հետեւէն հասնիլ։ Շոգեմեքենայն կը թռչի երկաթուղւոյն վրայէն, կը ճչէ, կը սուլէ, երբէք չի յոգնիր, միայն իջեւաններէն ածուխ և ջուր կ'առնէ։ Իր հետևէն կը քաշէ բազմաթիւ կառքեր։ Շատերուն մէջ նստած են հարիւրաւոր մարդիկ և լուսամուտէն դուրս կը նային, իսկ միւսներուն մէջ այնքան ապրանք լեցուած է որ մարդ կը զարմանայ։

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ի Կ

Քարին զարնեմ, չի կոտրիր,
Ջրին զարնեմ, կը կոտրի։

(Թուղթ)

Էշ

Էշ. — Ինչ անուն կը տրուի իշուն ձագին. — Ինչ ծառայութիւններ կ'ընէ էշը. — Իր ականջները կարճ են թէ երկայն։

Շ ո ւ ն

Շուն. — Նշանակեցէք շուներու զանազան տեսակները. ո՞րն է սկուռնդն ու գամփռը. — ԲարաՀկը. — Քերթէ՞ն. — Ի՞նչ պէս կը կոչուի չան գոչիւնը. — Շուները մեզի ի՞նչ ծառայութիւն կ'ընեն. — Ի՞նչ յատկութեան խորհրդանշան է շունը. — Ի՞նչ է ցուկակապը. — Ի՞նչ կը կոչուի շուներուն ակռայն. — Որո՞նք են ժանիքը։

Ո չ խ ա ր

Ոչխար. — Ոչխարին բուրդին ի՞նչ անուն կուտան. — Բուրդով ի՞նչ կը շինուի. — Ոչխարին հանած ձայնին ի՞նչ կ'ըսուի. — Ի՞նչ նպատակաւ կը սնուցանեն ոչխարը. — Ի՞նչ կը կոչուի ոչխարներու պահապանը։

Կ ա տ ո ւ

Կատու. — Ի՞նչ անուն կը տրուի կատուին պոռալուն. — Ի՞նչ թերութեան խորհըրդանշան է կատուն. — Ի՞նչ կը կոչուի կատուին եղունգը։

Հնդկահաւ. — Ի՞նչ ա-նուն կը տրուի հնդկահաւին ձայնին. — Ամէն կենդանինե-րու հանած ձայնին ղօղանջիւն կ'ըսուի. — Ի՞նչ կը կոչուի հնդկահաւին չարժումը։

Հ ն դ կ ա հ ա ւ

Սագ. — Սագերն ի՞նչ գոյն ունին. — Ի՞նչ կ'ըսուի թռչուններուն բերնին. — Ա-մէն կենդանի կտուց ունի՞. — Ինչո՞վ ծածկուած է հաւերուն մորթը։

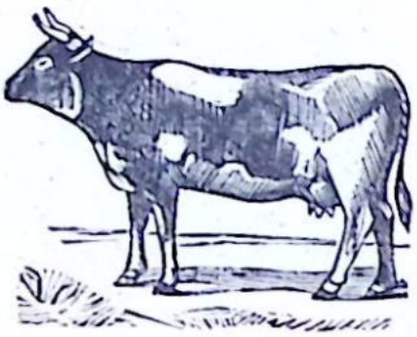

Ս ա գ

Ախաղաղ. — Ի՞նչ անուն կը տրուի աքաղաղին ձայնին. — Ի՞նչ կը կոչուի աքաղաղին էգը. — Հաւերուն ձագերն ի՞նչ կը կոչուին. — Ո՞րն է աքաղաղին բբուկը։

Ա ք ա ղ ա ղ

Եզ

Եզ. — Ի՞նչ կը կոչուի եզին պոռալը. — Եզը մեզի ի՞նչ ծառայութիւններ կ'ընէ. — Ի՞նչ կը շինուի անոր մորթով. — Ի՞նչ կը կոչուին կովերը պահպանողները։

Ձի

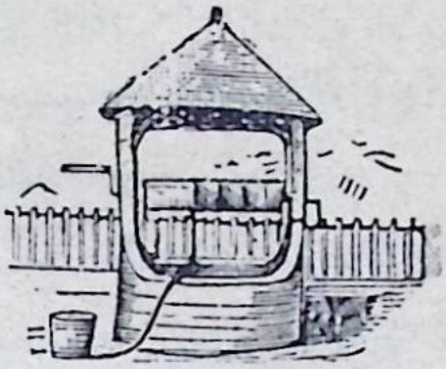
Ձի. — Ի՞նչ կ'ըսուի ձիուն պոռալուն. — Ձին մեզի ի՞նչ ծառայութիւններ կ'ընէ. — Ո՞րն է ձիուն բաշը. — Ո՞րն է ձիուն սմբակը։

Մեղուանոց

Մեղուանոց. — Ի՞նչ է մեղուանոց մը. — Ո՞ր միջատներն են որ փեթակներուն մէջ կը նստին. — Ի՞նչ կը գտնուի փեթակներուն մէջ։

Ջրհոր. — Ի՞նչ է ջրհոր մը.—Ի՞նչպէս ջուր կը հանեն ջրհորէն։

Ջրհոր

Սանդուղ. — Ի՞նչ բանի կը գործածեն սանդուղները. — Որո՞նք են սանդղամատները.— Քանի՞ սանդղամատ ունի այս սանդուղը։

Սանդուղ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՁԱՄԲՈՐԴԵՆ ՋՐԻ ՎՐԱՅ

Լողալու մէջ մարդ ալ շատ կարող չէ. որչափ ալ սորվի, խեցգետնի պէս կարող չէ լողալ, ո՛ւր ճնաց ձկան նման։ «Այս լաւ բան չէ», մտածեց Մարդը, փայտով նաւակ չինեց, թիակը ձեռքը առաւ և ջուրը ճեղքելով՝ սկսաւ յառաջ երթալ։

Մարդս ասկից շատ չուտով դզուեցաւ. «Ի՞նչ բան է որ կը թիավարես, կը թիավարես, բայց

քայլ մը հեռու չես կրնար երթալ։» Ի՞նչ պէտք էր ընել։ Մարդս սկսաւ մտածել և տեսաւ թէ ծովուն վրայ գրեթէ չարունակ խաւարի կը փչէ, բայց պարապին կ'երթայ. «Ինչո՞ւ գուր տեղը կորսուի անիկա, ըսաւ. ճամբուն վրայ սաստիկ փոշի կը հանէ, ծովուն վրայ ալիքներ կը բարձրացնէ, երկինքէն ալ ամպեր կը հալածէ, ուրեմն՝ ստիպեմ զինք որ ինծի ալ ծառայէ։» Այն ատեն Մարդը ձեռք առաւ կտաւը, առագաստ չինեց, քամին ալ զայն ուռեցնելով՝ յառաջ մղեց թէ՛ փոքրիկ և թէ՛ մեծ նաւերը։ Մարդս քամին ալ լծեց այս կերպով, բայց ո՛չ մտրակ կար ձեռքը որ զայն քշէր, ո՛չ սանձ կար որ կեցնէր, ո՛չ ալ կապ ուներ որ կառավարէր զայն։

Թելադրութիւններ. — 1. Այս ու հետեւեալները նախադասութեանց բաժնել գիծերով և ըստ այնմ ուղղել հարցումները։

2. Բացատրել չեղագիրները. — Զրուցադրել։

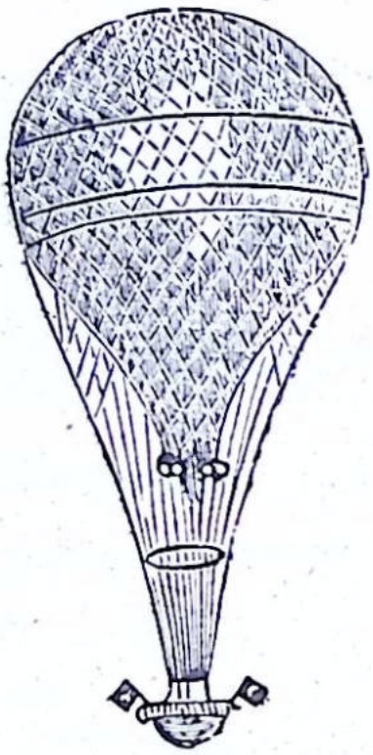
3. Որո՞ւ կ'ըսուի մակբայ. — Որոշել մակբայները։

ՋՈՒՐԻՆ ՎՐԱՅ ԱՆԻՒՆԵՐ

Եթէ քամին մեզի հնազանդէր, աղէկ կ'ըլլար, կրնայինք առագաստաւոր նաւով երթալ, բայց բանն այն է որ դուն դէպի հարաւ երթալ կ'ուզես, իսկ անիկա դէպի հիւսիս կը տանի քեզ։ Դուն այսօր ճամբայ ելլել կ'ուզես, իսկ անիկա կ'ըսէ. «Վաղուան սպասէ՛, այսօր ես հանգստանալ կ'ուզեմ։» Դուն ծանր երթալ կը փափաքիս, իսկ անիկա քու նաւդ տաշեղի նման այս ու այն կողմ կը գլորէ ու տակն ու վրայ կ'ընէ։

«Ո՛չ, աղէկ բան չէ ասիկա, մտածեց Մարդը, շոգին թէեւ քամիէն ծանր կը քշէ, բայց և այնպէս կը հնազանդի։» Եւ նաւերուն տակ անիւները դրաւ, շոգին ալ շարժեց զանոնք, և սկսաւ ջուրին վրայ երթալ այնպէս, ինչպէս ցամաքի վրայ։ Ասոր համար Մարդս նաւուն մէջ հնոց չինած է, կը վառէ զայն, ջուրը կաթսային մէջ կ'եռացնէ, ծուխը խողովակներով վեր կը բարձրացնէ, իսկ շոգիով անիւը կը շարժէ և դէպ իր ուզած կողմը կը տանի նաւը։

ՄԱՐԴԻԿ ԻՆՉՊԷ՞Ս ԿԸ ԹՌՉԻՆ ՕԴԻՆ ՄԷՋ

Մարդս ժուռու և ցամաքի ճանրդուրդութիւնը դիւրացնելէ ետք, սկսաւ ճախանձիլ երկինքի թռչուններուն։ Բայց Աստուած թեւեր տուած չէր իրեն, ուրիշէն ալ փոխ առնել կարելի չէր. ինչ ընէ։ Շատ կը ցանկար օդին մէջ թռչիլ, բարձրէն աշխարհս դիտել։ Այն ատեն հարկ պիտի չըլլար սարերը ճեղքել, ճամբայներ չինել։ Զորս կողմը լայն ճամբայ է։ Արդէն մարդս սկսաւ սորվիլ և մտածել։ Մտածեց, մտածեց և բան մը հնարեց վերջապէս—Օդապարիկը։ Մեծ ու դաստարկ գունդ

մը չինեց, տակէն նաւակ մը կապեց, մէջը նստաւ և վեր բարձրացաւ։ Իր ոտքին տակ կը մնան ահագին անտառները, սարերը ու ձորերը։ Բայց ափսո՜ս որ մէկ բան զինք կը խանգարէր, անսանձ քամին այն տեղն ալ իր զօրութիւնը յայտնեց։ Սկսաւ օդին մէջ աւելի նեղացնել Մարդա քան թէ ծովուն վրայ, քշեց տարաւ զայն ուր որ կամեցաւ, կարծես բանի տեղ չէր դներ Մարդոս, և սա մինչև այսօր չէ կրցած քամին կառավարել։ Բայց հասանական է որ ասոր ալ ճարը պիտի գտնէ։

ՄԱՐԴՈՒՆ ՀՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

Գիշատող գազանն իրեն համար որջ կը պատրաստէ անտառին մէջ, թռչունը բոյն կը կազմէ, միջատն ալ ծառին մէկ ճեղքին մէջ կը տեղաւորուի։ Անոնց ամէնքն ալ յրտին դէմ իրենք զիրենք կը պաշտպանեն, որն՝ իր սեպհական քուրդով, միւսը՝ փետուրով, իսկ երրորդը՝ հաստ վերնամաշկով։ Մարդս այս բնաստուր զգեստները չունի, բայց ժտուած է խելքով որուն օգնութեամբ ամէն բանէ

հնարը կը գտնէ: Անտառ կ'երթայ, ծառերը կը կտրէ, անոնցմով իրեն համար տուն կը շինէ: Հողին տակէն երկաթ կը գտնէ որով իրեն կացին, բահ, աւօր և ուրիշ գործիքներ կը շինէ: Կաւէն աղիւս և աղիւսէն տուն կը շինէ, խրճիթին բացուածքը, երբեմն ալ պատերու ծակտիքը կը գոցէ: Աւազը հալեցնելով՝ ապակին գտաւ: Լուսամուտին վրայ ապակին անցնելով՝ լոյսը թափանցել կուտայ, արգիլելով հանդերձ որ քամին տունէն ներս չմտնէ: Վուշ ու բամբակ ցանեց, անոնցմով թել մանեց, ֆթան գործեց, շապիկներ ու բաճկոններ պատրաստեց: Այծի պօտնէն ու ոչխարի բուրդէն ցփահ ու ասուիներ գործեց և գազաններուս մորթէն՝ իրեն համար տաք մուշտակներ:

Թելադրութիւններ. — 1. Գիշատիչ գազանն իրեն համար ինչ կ'ընէ: — Թռչունը. — Միջատը. — Մարդը:

2. Բացատրել չեղապիրները. — Զրուցագրել:

3. Որոշել դերանունները. — Քանի՞ տեսակ դերանուն կայ:

ԱՌԱԾ

Աշխատող մարդն ուրիշէ կախում չունենար, անկարօտ ու երջանիկ կ'ըլլայ:

Նապաստակ. — Ամէնէն երկչոտ կենդանին ո՞րն է. — Ո՞ր անասունին կը նմանի. — Ընդհանրապէս ո՞ւր կը գըտնուի. — կենդանիներու ո՞ր խումբին կը պատկանի։

Նապաստակ

Ձագար. — Ի՞նչ կը կոչուի ճագարի մորթը. — Ինչո՞վ կը կերակրուի. — Ո՞ւր կը գտնուի. — կենդանիներու ո՞ր խումբէն է։

Ձագար

Այծ. — Այծն ի՞նչ կը կրէ ճակտին վրայ. — Ինչի՞ կը ծառայեն իր եղջիւրները. — Ի՞նչ կ'ուտէ. — Այծին վրայ ուրիշ ի՞նչ գիտելիքներ կան։

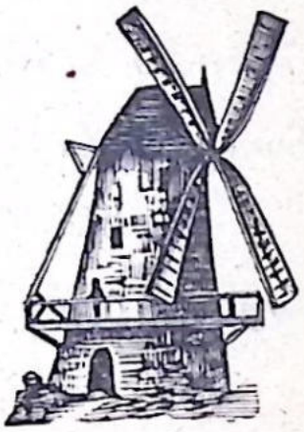
Այծ

Ուղտ. — Ի՞նչ տեսակ կենդանի է. — Ի՞նչ յատկութիւն ունի. — Ի՞նչ օգտակարութիւն կ'ընծայէ։

Ուղտ

Ջաղացք. — Ի՞նչ կը տանին ջաղացքը. — Ի՞նչ նը-պատակաւ կը տարուի ցորենը. — Ի՞նչպէս կը փոխուի ալիւրի. — Ջաղացքն ի՞նչով կը դառնայ։

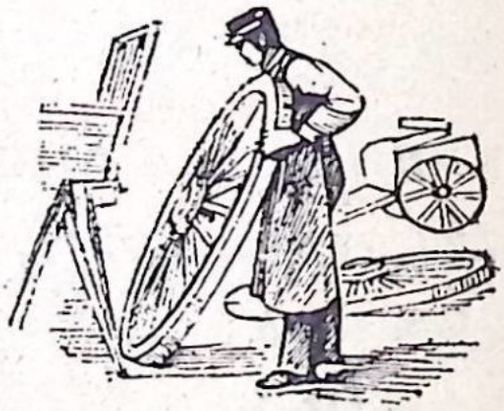
Ջաղացք

Ժամագործը. — Ի՞նչ կ'ընէ ժամագործը. — Որո՞նք են ժամագործի մը գործիքները. — Նկարագրեցէ՛ք ժամագործը։

Ժամագործ

Սայլագործ. — Որո՞ւ կ'ըսուի սայլագործ. — Ի՞նչ կը չինէ. — Ո՞րոնք են սայլագործի մը գործիքները. — Նկարագրեցէ՛ք սայլագործը։

Սայլագործ

Կով. — Ի՞նչ գոյն ունի կովը. — Ի՞նչ կը կոչուի կովուն ձայնը. — Ի՞նչ բաներ կան գլխուն վրայ.—Ամէն անասունի ձայնը բառաչել կը կոչուի. — Կովէն ի՞նչ օգտակարութիւն ունի. — Կեանքանիներուն ո՞ր խումբին կը պատկանի:

Դանակագործ. — Ի՞նչ է դանակագործը. —Ի՞նչ բանի կը գործածենք դանակը.—Ձեռքին. — Ջմեռին. — Մկրատը. — Կացինը:

Ախտաւաճառ. — Ի՞նչ կը ծախէ ախտաւաճառը.—Ո՞րն է այն կենդանին որուն մխէն ապուխտ կը շինուի. — Ի՞նչպէս կը պատրաստեն ապուխտը:

Ծաղաւաւար.—Ի՞նչ կը ծախէ ծաղաւարը. — Ցիշեցէ՛ք քանի մը տեսակ խմորեղէններ. — Ի՞նչ է քաքարը=պօղաչա.—Ծա՞ղը=բազլաւա. — Կարկանդա՞կը=պեօրեկ:

ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ՄԵԱԿ

Կը ճռնչէ բազմավաստակ մեքենայն,
Շատ լիսեռներ և անիւներ հազար կան,
Որ կը դառնան, կը ճռնչեն, կը ճչեն,
Սակայն զանոնք շարժեցնող մարդիկ չեն։

Շոգին կարծես մի գերբնական հրամանով
Միշտ կը շարժի ահա բոլոր շտապով,
Աչխատասէր մշակի պէս կը գործէ,
Ամէն տեսակ բամպակ և բուրդ կը վաճէ։

Փող կը կտրէ, կը սղոցէ գերաններ,
Թէ հարկ ըլլայ ապակիներ կը տաշէ,
Ոչխարին ալ կաթէն կարագ կը հանէ
Եւ մինչև կարծր պողպատն իսկ կը յղկէ։

Թելադրութիւններ. — Բացատրել չեղագիրներն ու զրուցապրել։

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Մարդն անասուններէն բարձր է, որովհետև կրնայ մտածել թէ ի՛նչ բանը բարի և ի՛նչ բանը չար է։ Եթէ կտոր մը հում միս թողունք կատուին

առջև, կատուն կը գողնայ։ Ձենք կրնար վեղարդել կատուն որ կը գողնայ, որովհետև ան մինակ իր փորը կշտացնելուն վրայ կը խորհի, ուրիշ բան չի հասկնար։ Եթէ կատուն միսը գողցաւ ու անպատիժ մնաց, շատ ուրախ կ'ըլլայ և ուրիշ անգամ նորէն կ'ընէ։ Բայց մարդն անյպէս չէ։ Տղայ մը եթէ ուզէ բան մը գողնալ, նախ չորս կողմը կը նայի, երբ ապահով ըլլայ թէ մարդ չի տեսներ գինք՝ կը գողնայ։ Բայց գողնալէն ետքը սիրտը հանգիստ չի մնար, միտը կը կասկածի, ևերիւն ձայն մը իրեն կ'ըսէ. «Գէշ բան ըրիր»։ Այս ներքին ձայնին խիղճ կ'ըսուի։

Երբ տղայ մը սուտ խօսի, բան գողնայ, մէկը պրպարտէ, այս խիղճը կը յանդիմանէ գինք և տղային ինքն իրեն կը չարչարուի, եթէ ուրիշէն չյանդիմանուի իսկ։ Ամէնու տղու մը դէմքը միշտ ուրախ ու համարձակ կ'ըլլայ. ընդհակառակն յանցանք գործող, սուտ ըսող, գողութիւն ընող տղու մը դէմքը միշտ կասկածոտ կ'ըլլայ, միշտ խոժոռ, քարկացոտ, վախկոտ։

Թելադրութիւններ. — 1. Այս ու հետեւեալ հատուածներուն վրայ հարցումներ ընել։

2. Բացատրել չեղագիրները. — Ձրուցագրել։

3։ Որո՞ւ կ'ըսուի յատկացեալ.—Ինչ հոլով կ'ըլլայ։

4. Որոշել յատկացուցիչները։

ԱԿՆԱԾԱՆՔ

Դաստիարակեալ ու հարուստ անձ մը կը խորհէր թէ ո՛չ միայն պարտական էր ջերմ ու երկիւղած սրտով երախտագէտ ըլլալ իր դաստիարակին որ լուսաւորած էր իր մանկական միտքը, այլև անոր արտայայտել հնազանդութիւն ու վեծարանք: Օր մը դաստիարակին տանն առջևէն անցնելու առեն, իր սովորութեան համեմատ, խորհն յարգանք յայտնեց: Ասոր վրայ զարմացած մնացին իր հետևողները: Հարուստը յարեց. «Պարտքս է որ յարգանքով վարուիմ այս մարդուն հետ որ ինծի սորվեցուց մարդ ըլլալու միջոցը, և ասով բարձրանամ դաստիարակիս ատիճանին: Ո՞չ ապահէն ճշմարիտ մեծութիւնն առաքինութեան մէջ է:»

Թելադրութիւններ. — 1. *Դաստիարակեալ անձ մը ինչ կը խորհէր. — Օր մը ինչ ըրաւ. — Ինչ խօսակցութիւն տեղի ունեցաւ:*

2. *Բացատրել չեղագիր բառերը. — Հատուածն ուղղագրել:*

3. *Ո՞ր բառերն անուն, ո՞ր բառերը բայ կը ցուցնեն:*

4. *Որոշել նախադասութիւնները:*

ԱՍՏՈՒԱԾ ԱՄԷՆ ՏԵՂ Է

Ամէն տեղ ներկայ ես Դուն, Աստուա՛ծ իմ, ամէն տեղ կը գտնուիս, լոյսի, իսաւարի, հիւղիկի ու աշխարհի մէջ։ Միևնոյն ժամանակ որ իմ աղօթքս կը լսես, ինչպէս Փառքի Աթոռէդ կը լսես նաև սերովբէներուն և քերովբէներուն երեմպրեան արքասացութիւնը։ Դուն ուրեմն, Աստուա՛ծ, մեր ձայնը կը լսես, ինչպէս սա դեղձանիկին անուշ երգն ու նա՛ ծաղկին վրայ թռչտող մեղուին բզզանքը։ Ընդունէ՛ իմ աղօթքս ու պաղատանքս, չնորհ տուր ինծի որ երբէք չմոռնամ թէ Ամենատես Աչքդ վրաս կը նայի միշտ և ամէն տեղ իբրև թէ Առջեւդ եմ, այնպէս չարժիմ, խորհիմ ու գործեմ։

Թելադրութիւններ. – 1. *Ո՞ւր է Աստուած. — Որո՞նց աղօթքը կը լսէ. — Որո՞նց սրբասացութիւնը. — Որո՞նց երգը. — Բզզա՞նքը. — Աստուծմէ ինչո՞ր կը խնդրենք։*

2. *Բացատրել չեղագիր բառերը.* — Թելադրութեամբ *գրել հատուածը։*

3. *Որոշել անուններն ու բայերը։*

Ա Ր Ա Ծ

Ով որ ըսաւ «Աստուա՛ծ, Աստուածʻ,»
Ան բանէ մը զուրկ չմնաց։

ՏՈՒՐՔ

Ամէն հաղաքացի իր բաժինն ունի երկրին ծախքերուն մէջ. այս բաժինը կամ մասնակցութիւնը կը կոչուի տուրք, զոր կը վճարէ ընդհանուրին օգտին համար։ Ամէնքս ալ բարիքներ կը վայելենք այդ տուրքին շնորհիւ, կը զարգանանք, հանգիստ կ'ապրինք։

Այս տուրքերը սիրով վճարելու է, և քանի որ ամէն մարդ անկէ կ'օգտուի, պէտք է որ ամէն մարդ ալ մասնակցի անոր։ Առանց տուրքի ի՞նչպէս պիտի ունենայինք երկաթուղիներ, թրամվայներ, հանրային հաստատութիւններ, եկեղեցիներ, դպրոցներ, վաճառներ, հիւանդանոցներ, և։ Առանց անոր մեր նմաններուն հետ յարաբերութիւն չպիտի ընէինք. դպրոց, կրթութիւն, հանգիստ, անդորրութիւն չպիտի ունենայինք։

Տուրքը կը վճարենք ատ բոլորին ծախքերը գոցելու համար, և պետութիւնը գանձելով մեր վճարած տուրքը՝ ի՛նք կը հոգայ վարչական, կրթական, զինուորական, ոստիկանական և հանրային բոլոր հաստատութիւնները։ Ծաժարութեամբ ու փութկոտութեամբ վճարենք մեզմէ պահանջ-

ուաճ տուրքն որ մեր ապահովութեան պիտի ծառայէ։ Այլ և այլ տեսակ տուրքեր կան — մաքսային, գինուորական, վաճառականական, քաղաքական, և.ն.

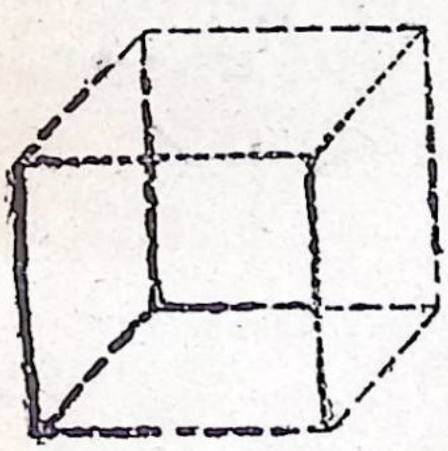
Թելադրութիւններ. — 1. Քաղաքացին ի՞նչ քաժին ունի. — Ինչո՞ւ կը մասնակցինք. — Քանի՞ տեսակ տուրք կայ. — Ձեր ծնողքն ասոնցմէ ո՞րը կը վճարէ։

2. Բացատրել չեղագիրները. — Զրուցագրել։

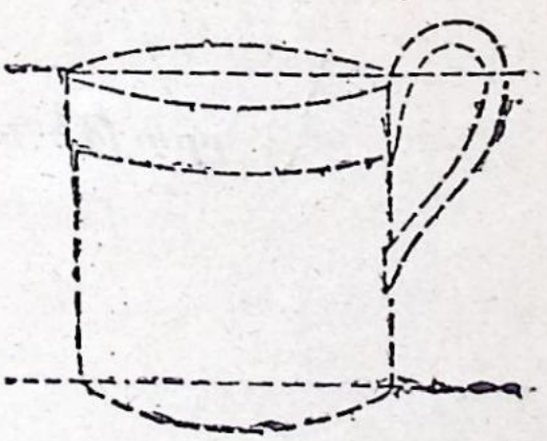
3. Որո՞ւ կ'ըսուի խնդիր, — Քանի՞ տեսակ խնդիր կայ։

4. Որոշել սեռի խնդիրները։

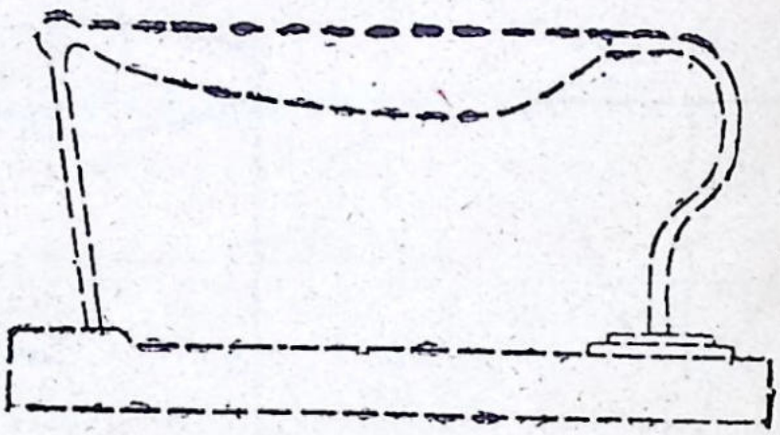
Թիւ 1

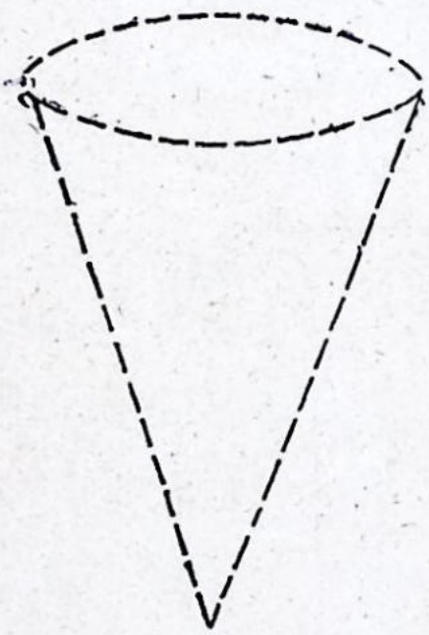
Թիւ 2

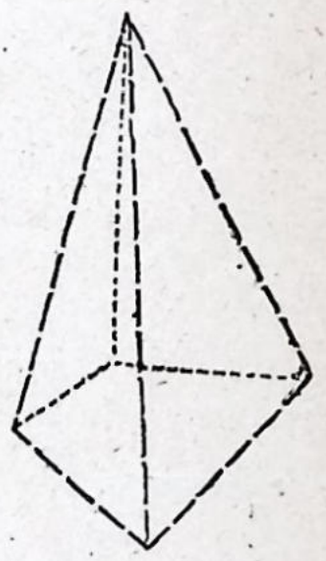
Фиг. 3

Фиг. 4

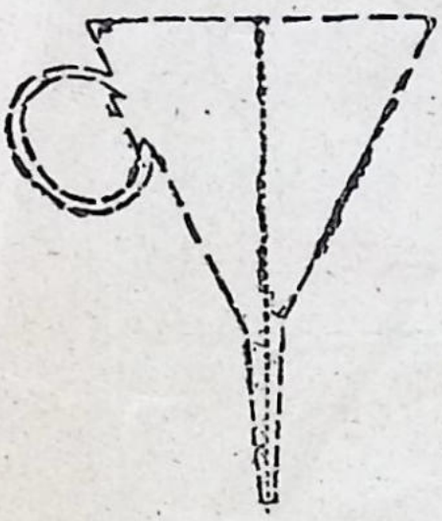

Фиг. 5

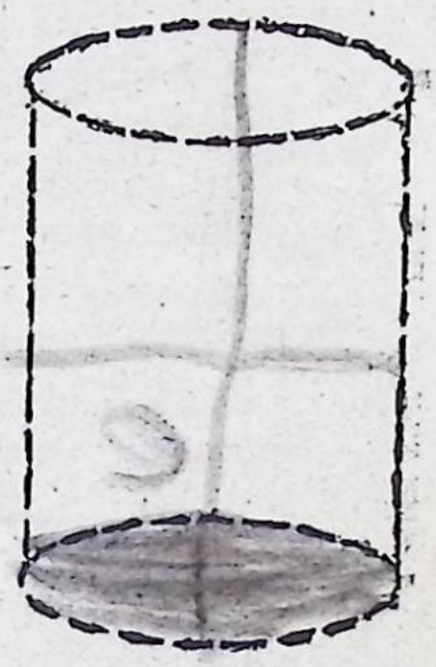

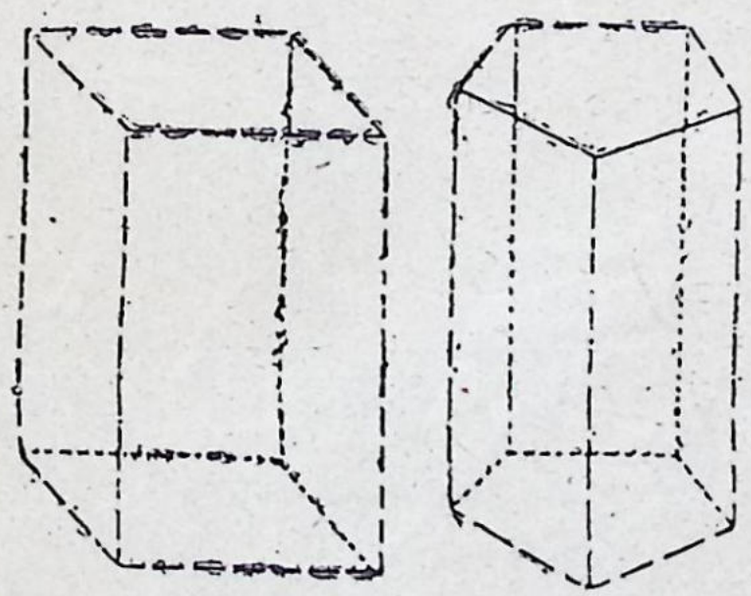
Фиг. 6

Фиг. 7

Фиг. 8

Фіг. 9

